Göteborgs stad

Miljökonsekvensbeskrivning

Detaljplan för bostäder och förskola vid Skanstorget inom stadsdelen Haga

Uppdragsnr: 1082400 Version: 1.3 Datum: 2024-06-07

Norconsult

Uppdragsgivare:	Göteborgs stad
Uppdragsgivarens kontakt:	Stadsbyggnadsförvaltningen, kundservice, telefon 031-368 19 60 stadsbyggnad@stadsbyggnad.goteborg.se
Konsult:	Norconsult AB, Theres Svenssons gata 11, 417 55 Göteborg
Uppdragsledare:	Mikael Hammerman
Handläggare:	Annie Johansson, Lisa Sarban

Version	Datum	Beskrivning	Upprättat	Granskat	Godkänt
1.3	2024-06-07	Samrådshandling	Annie Johansson Lisa Sarban Mikael Hammerman	Helena Fennö	Mikael Hammerman

Detta dokument är framtaget av Norconsult AB som del av det uppdrag dokumentet gäller. Upphovsrätten tillhör Norconsult. Beställaren har, om inte annat avtalats, endast rätt att använda och kopiera redovisat uppdragsresultat för uppdragets avsedda ändamål.

Sammanfattning

Bakgrund

Göteborgs stad har tagit fram ett förslag på detaljplan för bostäder och förskola vid Skanstorget inom stadsdelen Haga i centrala Göteborg. Norconsult Sverige AB har på uppdrag av Göteborgs stad tagit fram en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) för detaljplanen. Denna MKB utgör en av planhandlingarna för planförslaget.

Inom ramen för planarbetet gjorde Göteborgs stad en undersökning om betydande miljöpåverkan, där planförutsättningarna och motstående intressen inom aktuellt planområde undersöktes. Risk för påverkan med avseende på buller, luftmiljö, skyfall, kulturmiljö och naturmiljö identifierades. Utav dessa bedömdes alla förutom kulturmiljö kunna hanteras inom ramen för planarbetet. Det bedömdes dock finnas en risk för påtaglig skada på riksintresse för kulturmiljö, varför MKB:n fokuserar på detaljplanens påverkan på kulturmiljö.

Planförslaget

Planområdet omfattar cirka 13 000 kvadratmeter och är beläget på Skanstorget i anslutning till Haga, Kommendantsängen och Annedal i direkt anslutning till Övre Husargatan. Detaljplanen syftar till att möjliggöra en förtätning med ett nytt bostadskvarter med verksamheter i bottenvåningen samt en ny förskola i slänten upp mot Skansen Kronan. Kvarteret föreslås möjliggöra en byggnation i sju våningar inklusive vindsvåning ovan mark samt ett underbyggt garage i ett våningsplan. Totalt möjliggörs cirka 140 lägenheter, ca 1000 kvadratmeter lokaler för handel och service och en förskola på fyra avdelningar i två plan på cirka 1200 kvadratmeter med tillhörande förskolegård.

Metod

Bedömningen av de konsekvenser som planen medför genomförs i ett antal delsteg. Först bedöms påverkan och effekten, samt intressets värde, vilket informerar konsekvensbedömningen, eftersom dessa motsvarar betydelsen av effekten på områdets känslighet. Konsekvenserna kan vara såväl negativa som positiva och omfattar både tillfälliga och bestående konsekvenser som kan uppstå på kort, medellång eller lång sikt. Tabellen nedan visar hur effekt, värde och konsekvensbedömning hänger ihop.

Intressets värde	*Effekt*			
	Stor negativ effekt	*Måttlig negativ effekt*	*Liten effekt*	*Försumbar/ingen negativ effekt*
Högt värde	*Mycket stora negativa konsekvenser*	*Stora negativa konsekvenser*	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*
Måttligt värde	*Stora negativa konsekvenser*	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*
Lågt värde	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*

Nollalternativ

För att kunna bedöma påverkan av miljökonsekvenserna från planförslaget jämför man planförslagets konsekvenser med nollalternativet, vilket är en beskrivning av platsens utveckling och dess konsekvenser om detaljplanen inte antas.

Om detaljplanen för Skanstorget inte vinner laga kraft fortsätter nu gällande detaljplaner att gälla. Dessa anger allmän plats gata och torg som markanvändning för huvuddelen av aktuellt område. Den befintliga mark-parkeringen som tar upp stora delar av planområdet förväntas ligga kvar, som då förblir obebyggd och öppen.

Gällande detaljplaner medger inte uppförande av ny bebyggelse och därmed kan inte nya bostäder eller lokaler tillkomma i området utan en ny detaljplan.

Kulturmiljö

Aktuellt planområde utgörs i dagsläget av ett stort och öppet stadsrum som starkt präglas av Skansbergets branta resning i väster med Skansen Kronan på bergets krön. Den västra delen av planområdet inbegriper delar av Skansbergets parkanläggning. Det nuvarande Skanstorgets utbredning kommer av stadens utvidgning och planläggning under sent 1800-tal, där de tre omgivande stadsdelarna Haga, Annedal och Kommendantsängen möts i direkt anslutning till planområdet. Bebyggelsen som vänder sig mot planområdet utgörs, utöver Skanstorget, av en historisk inramning med låg trästad i Haga och högre tät stenstad i Annedal och Kommendantsängen.

Planområdet samt områden och byggnader i dess direkta närhet omfattas av ett flertal lagskydd med anledning av höga kulturmiljövärden. Dessa utgörs av riksintresse för kulturmiljövården *Göteborgs innerstad, delområde Haga*, två fornlämningar, ett enskilt byggnadsminne samt ett statligt byggnads-minne, särskilt värdefulla bebyggelseområden och riksintresse för kulturmiljövård. Dessutom finns det ett bevarandeprogram för Göteborgs stad där tre särskilt värdefulla bebyggelseområden har pekats ut i närområdet.

Planområdet berör två fornlämningar; fornlämning *L1969:702*, som ytmässigt omfattar större delen av Göteborg innanför vallgraven och Haga (där Skanstorget ingår) och utgörs av äldre stadslager under mark, samt fornlämningen *L1969:634* Skansen Kronan samt stora delar av Skansberget. Planförslaget förväntas innebära direkta och bestående effekter inom området för det befintliga Skanstorget och indirekt påverkan samt effekt avseende vyer mot befästningsanläggningen. Sammantaget bedöms effekten på fornlämningarna som liten-måttlig negativ och den samlade konsekvensen som måttlig-stor negativ då de berörda fornlämningarna bedöms ha höga värden.

Det enskilda byggnadsminnet *de fyra byggnaderna i kvarteret Grenadieren* i Haga förväntas påverkas indirekt i och med att den historiskt öppna platsen söder om byggnaderna bebyggs till hälften. Det statliga byggnadsminnet *Skansen Kronan* påverkas också indirekt genom att förskolan med gård kommer att anläggas tätt inpå/på delar av byggnadsminnets skyddsområde, som omfattar en stor del av Skansberget. Sammantaget bedöms effekten för de byggnadsminnesförklarade byggnaderna som försumbar-liten negativ. Då de bedöms ha höga värden bedöms de samlade konsekvenserna bli små-måttliga negativa.

Planförslaget berör tre särskilt värdefulla bebyggelseområden som pekats ut i Göteborgs stads bevarandeprogram; Haga – Skanstorget 15: A, Kommendantsängen 16: A och Västergatan - Skanstorget 17: B. Planförslaget bedöms innebära direkt påverkan på en mindre del av det förstnämnda, som delvis bebyggs, och indirekt påverkan på de andra två i och med att bebyggelsen kommer närmare befintliga hus respektive att kulturhistoriskt värdefulla byggnader längs Övre Husarsgatan, vars fasader sedan uppförandetiden har vett mot en öppen torgbildning, i delar kommer att mötas av en sluten kvartersbebyggelse i väster. Sammantaget bedöms effekten för de särskilt värdefulla bebyggelseområdena som måttliga negativa, och konsekvensen som stor negativ då områdena bedöms ha höga värden.

Hela planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad (O 2:1-5), delområde Haga. Kulturmiljövårdens riksintressen är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur nationellt perspektiv som ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön. I den senare kulturmiljöutredning som har utförts pekades ett flertal uttryck för riksintresset ut som relevanta för detaljplanen, bland annat 1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av

stadsbefästningarna och strax utanför stadskärnan skansarna Göta Lejon och Kronan samt Excisheden, karaktärsdrag och planmönster i områdena Haga och Annedal, det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad, samt 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden. Vyer och siktlinjer av betydelse för planförslaget i relation till riksintresset har tagits fram och kommunicerats med Länsstyrelsen i Västra Götaland som godkänt valet av vypunkter.

För riksintressets uttryck innebär planförslaget att möjligheten att uppleva försvarsanläggningen på nära håll i sitt sammanhang minskar betydligt. Avläsbarheten av Skansbergets branta resning och läsbarheten av hur topografin nyttjats för den befästa stadens anläggningar förväntas också påverkas. Vidare kommer det direkta mötet mellan olika stadsdelskaraktärer som idag finns vid Skanstorget bli svårare att uppfatta genom att de fria vyerna över torgytan mellan Haga och Kommendantsängen till stor del försvinner samt genom att vyn mot Haga från Kastellgatan delvis skyms. Dessutom innebär planförslaget att sambanden mellan 1800-1900-talets stadsbyggnad och den samtida omgestaltningen av Skansberget till parkmiljö påverkas i viss mån, vilket påverkar avläsbarheten av det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets parkanläggning och gestaltningsideal.

Sammantaget bedöms effekten för de riksintressanta uttrycken som måttliga negativa. Då dessa bedömts ha stora värden bedöms den samlade konsekvensen av planförslaget bli stor negativ.

Konsekvensbedömningar för de kulturhistoriska värden/skydd som berörs har sammanfattats i tabellen nedan. Den samlade bedömningen för kulturmiljö bedöms hamna i ett spann mellan måttliga och stora negativa konsekvenser.

Kulturhistoriskt värde/skydd	**Konsekvenser**
Fornlämningar	Måttliga – Stora negativa
Enskilda och statliga byggnadsminnen	Små - Måttliga negativa
Särskilt värdefulla bebyggelseområden	Stora negativa
Riksintresse för kulturmiljövården	Stora negativa
Sammantagen konsekvens	Måttliga – Stora negativa

Den föreslagna kvartersbebyggelsen tillsammans med förskolebyggnaden vid Skansbergets fot innebär att centrala riksintressanta egenskaper försvagas. Bedömningen är dock att egenskaperna inte försvinner eller förvanskas. Att cirka hälften av Skanstorgets yta lämnas öppen innebär att läsbarheten av hur topografin historiskt nyttjats för den befästa stadens anläggningar bibehålls i stora delar av den befintliga, öppna torgytan i planområdet. De riksintressanta kulturhistoriska sammanhangen inom planområdet kommer fortsatt kunna läsas och upplevas, om än i begränsad utsträckning. De riksintressanta uttrycken finns fortsatt representerade i andra sammanhang och på andra platser inom riksintresset.

Den sammantagna bedömningen är att planförslaget riskerar att orsaka skada, men inte påtaglig skada, på riksintresset, se figur nedan.

Figur 1 Illustration från Handbok för kulturmiljövårdens riksintressen (RAÄ 2014) som visar skalan från att förstärka till att påtagligt skada ett riksintresse. Bilden visar hur planförslaget förhåller sig till gränsen för påtaglig skada. Det är Länsstyrelsen och/eller domstol som gör den slutliga bedömningen av planens påverkan på riksintresset Göteborgs innerstad.

Göteborgs stad arbetar med kompensationsåtgärder för ekosystemtjänster, såsom funktioner och värden som går förlorade vid exploatering, i plan- och exploateringsprojekt. I första hand är målet att undvika eller minimera påverkan genom skyddsåtgärder. Om detta inte är möjligt ska kompensation användas för att återskapa värdet i närområdet eller ersättas på annan plats eller av annat värde. För kulturhistoriska värden i planområdet föreslås i planbeskrivningen kompensationsåtgärder såsom gallring och underhåll av parken i vyerna mot Skansen Kronan; val av markbeläggning inom planområdet som stärker det historiska torget; kompensation av vissa ekosystemtjänster genom iordningsställandet av det nya Skanstorget, exempelvis genom att begränsa antalet träd på torget; samt behålla utformningen av befintlig entré och formspråk av muren upp till Skansen Kronan i söder.

Vid sidan av kommunens förslag föreslås genom denna MKB även rekommendationer att ta fram ett kulturmiljöunderlag som beskriver Skanstorgets och bergsparkens kulturhistoriska värde; ta fram en trädgårdshistorisk utredning för att säkra att förskolegården utformas diskret i förhållande till stenmur och övriga befintliga värden i parken; ta fram en fördjupad utredning som underlag för idéer kring användande av markbeläggning för att öka läsbarheten av det historiska Skanstorgets utbredning, användning eller gestaltning; ändra plangränsen; och ändra detaljplanen för att styra utformning av takkupor mer anpassade till omgivningens karaktär.

Vad är en miljökonsekvensbeskrivning?

När en kommun upprättar en detaljplan ska kommunen också göra en miljöbedömning av planen, om genomförandet av planen kan antas medföra *betydande miljöpåverkan*. Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas.

Inom ramen för miljöbedömningen ska kommunen också upprätta en Miljökonsekvens-beskrivning (MKB), där den betydande miljöpåverkan som planens genomförande kan antas medföra identifieras, beskrivs och bedöms.

När en miljöbedömning ska göras, hur processen ska gå till och vad en miljökonsekvens-beskrivning ska innehålla framgår av kapitel 6 i Miljöbalken och Miljöbedömningsförordningen.

Innehåll

1 Inledning 10
1.1 Uppdraget 10
1.2 Projektorganisation 12
1.3 Strategisk miljöbedömning 13
2 Avgränsningar 14
2.1 Geografisk avgränsning 14
2.2 Tidsmässig avgränsning 14
2.3 Behandlade miljöaspekter – ämnesmässig avgränsning 14
2.4 Studerade alternativ 14
3 Metodik 16
3.1 Kulturmiljö och kulturhistoriskt värde 16
3.2 Effekt med avseende på kulturmiljö 17
3.3 Kriterier för bedömning av effekt 17
3.4 Konsekvensbedömning 17
4 Planområdet i förhållande till andra planer och områdesskydd 19
4.1 Översiktsplan 19
4.1.1 Vägledning för riksintressen för kulturmiljövården i Göteborgs översiktsplan 20
4.2 Gällande detaljplaner 20
4.3 Övriga planer och program relevanta för denna MKB 21
4.3.1 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande 21
4.4 Skyddade områden och andra lagskydd 22
4.4.1 Miljöbalken (MB) 3 kap 6 § Riksintressen för kulturmiljövården 23
4.4.2 Vyer och siktlinjer av betydelse för Riksintresset 25
4.4.3 Kulturmiljölagen (KML) 2 kap, fornlämningar 27
4.4.4 Kulturmiljölagen (KML) 3 kap, enskilda byggnadsminnen 28
4.4.5 Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen m.m. 28
5 Planförslaget i korthet 29
5.1 Planens syfte och huvuddrag 29
6 Nollalternativ 31
6.1 Beskrivning av nollalternativet 31
7 Nuvarande förhållanden 32
7.1 Skanstorget 32
8 Bedömning av miljöpåverkan 35
8.1 Planförslag 35
8.1.1 Påverkan 35

8.1.2 Effekter 37
8.2 Nollalternativ 44
8.2.1 Påverkan 44
8.2.2 Effekt och konsekvens 45
8.3 Kumulativa effekter 45
8.4 Konsekvenser 45
8.4.1 Fornlämningar 45
8.4.2 Enskilda och statliga byggnadsminnen 45
8.4.3 Särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmän plats 46
8.4.4 Riksintresse för kulturmiljövården 46
8.5 Samlad konsekvensbedömning 47
8.6 Bedömning av risk för påtaglig skada 47
9 Miljökvalitetsmål 49
9.1 Nationella miljömål 49
9.2 Lokala miljömål 49
9.3 Påverkan på miljökvalitetsmål 50
10 Förslag på åtgärder för att minska betydande negativa miljöeffekter 52
11 Källförteckning 54

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Uppdraget har inneburit att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) avseende en detaljplan för bostäder och förskola vid Skanstorget inom stadsdelen Haga i centrala Göteborg. Göteborgs stad påbörjade planarbetet december 2019 och detaljplanen är upprättad med utökat planförfarande enligt Plan- och bygglagen (PBL) (2019:900, SFS 2014:900). Begäran om och beslut om planeringsbesked är båda daterade 2021.

Planområdet omfattar cirka 13 000 kvm och är beläget vid Skansberget i anslutning till Haga, Kommendantsängen och Annedal i direkt anslutning till Övre Husargatan, cirka 1 kilometer sydväst om Göteborgs centrum, se Figur 2. Planområdet avgränsas i öster av Övre Husargatan, i väster av Skansberget, i norr av bostadsbebyggelsen i Haga och i söder av Kommendantsängen.

Figur 2 Planområdets lokalisering i Göteborg. Ortofoto: Göteborgs Stad.

Detaljplanen syftar till att möjliggöra en förtätning med ett nytt bostadskvarter med verksamheter i bottenvåningen samt en ny förskola i slänten upp mot Skansen Kronan. Det tillkommande kvarteret ska anpassas till platsens kulturhistoriska sammanhang och till den byggnadsordning som präglar stenstadens gestaltning, i synnerhet inom stadsdelen Kommendantsängen.

Planarbetet har utgått från planbeskedet och tävlingsförslaget *Haga hjärta Linné* som ligger till grund för markanvisningen och som har bearbetats under planarbetet. Då risk för påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljö bedömts föreligga har bland annat tre workshops med Länsstyrelsen genomförts i syfte att få en fördjupad förståelse för viktiga siktlinjer och uttolka riksintresset samt bearbeta tävlingsförslaget så att riksintresseanspråket kan tillgodoses. Efter träffarna har staden tillsammans med byggaktören samt

Norconsult bearbetat och konsekensbedömt ett flertal skisser i ett iterativt arbete för att kunna tillgodose riksintresset så att påtaglig skada inte medförs. Fokus i arbetet har legat på tolkning av, och bedömning av påverkan på riksintresset. Övriga lagskyddade kulturvärden har inte förtydligats eller analyserats under processen, vilket innebär att det kan finnas behov av ytterligare utredningar och förtydliganden avseende planförslagets konsekvenser för dessa.

Tillkommande bebyggelse föreslås utgöras av ett slutet kvarter i den södra delen av torget som angränsar till Kommendantsängen i söder. Totalt föreslås kvarteret möjliggöra en byggnation med ca 14 200 kvm BTA (bruttototalarea) i sju våningar inklusive vindsvåning ovan mark samt ett underbyggt garage i ett våningsplan. Totalt möjliggörs för cirka 140 lägenheter, ca 1000 kvm BTA lokaler för handel och service i bottenvåningarna. De befintliga 166 parkeringsplatserna föreslås ersättas med ca 60 parkeringsplatser i ett allmänt tillgängligt garage under kvarteret. Parkeringspolicyn håller på att revideras och resultatet av arbetet kan komma att påverka hur många parkeringsplatser som ersätts.

I anslutning till Skansbergets fots södra del föreslås en förskola, på fyra avdelningar i två plan på ca 1200 kvm BTA, med tillhörande förskolegård uppföras i slänten ovanför befintlig stenmur.

Figur 3 Översiktskarta där planområdet är markerat med vit linje. Ortofoto: Göteborgs Stad.

1.2 Projektorganisation

MKB:n har upprättats av Norconsult AB. Aktuell projektorganisation består av personer som både har goda kunskaper gällande MKB:er och den kommunala planprocessen samtidigt som de har god sakkunskap inom sina respektive fackområden. Medverkande i MKB-arbetet ses i Tabell 1.1 nedan.

Tabell 1.1. Projektorganisation.

Namn	Profession	Roll i uppdrag
Lisa Sarban	Bebyggelseantikvarie	Handläggare kulturmiljö
Helena Fennö	Arkeolog	Granskare, specialist kulturmiljö
Annie Johansson	Civilingenjör	Handläggare MKB
Mikael Hammerman	Bebyggelseantikvarie	Uppdragsledare

Inför framtagandet av samrådshandlingar till detaljplanen har ett flertal underlagsutredningar tagits fram, vilka har informerat arbetet med planbeskrivningen och plankartan. Underlagsutredningarna som togs fram är:

- Trafikbullerutredning
- Naturvärdesinventering,
- Fördjupad artinventering av häckande fåglar
- Dagvatten- och skyfallsutredning
- Geotekniskt PM
- Markteknisk undersökningsrapport/geoteknik
- Beräknings-PM Geoteknik
- PM Geoteknik stabilitet
- Arkeologisk förundersökning
- Miljötekniska markundersökning
- Kulturmiljöunderlag (2010)
- Kulturmiljöunderlag (2022)
- Mobilitet- och parkeringsutredning
- Luftmiljöutredning
- Dagsljusutredning
- Soltimmar
- Skuggstudie
- Vypunktsanalys
- Social- och barnkonsekvensanalys

För arbetet med denna MKB-rapport har särskilt de två kulturmiljöunderlag som tagits fram, vypunktsanalysen samt den arkeologiska förundersökningen legat till grund för bedömningen av planförslagets konsekvenser för kulturmiljön. Övriga handlingar listade ovan utgjorde underlag till bedömning av övriga miljöaspekter som identifierades genom undersökningen av betydande miljöpåverkan men inte ingick i avgränsningen av denna MKB.

Vidare har annat relevant underlagsmaterial använts vid framtagandet av MKB:n, däribland Riksantikvarieämbetets databas Fornsök samt kommunens översiktsplan och annat relevant regionalt och kommunalt underlag. Använda skriftliga källor återfinns i referensavsnittet.

1.3 Strategisk miljöbedömning

Vid utarbetande av denna detaljplan gjorde stadsbyggnadsförvaltningen en lämplighetsprövning enligt 2 kap. plan- och bygglagen samt en avvägning enligt 3 och 4 kap. miljöbalken. Vidare har detaljplanen prövats mot kommunens översiktsplan i enlighet med 5 § förordningen om hushållning med mark och vattenområden m.m. Risk för påverkan på riksintresse för kulturmiljö identifierades. Förvaltningen bedömde att planerad markanvändning anses vara lämplig utifrån planområdets förutsättningar och föreliggande behov.

Enligt miljöbedömningsförordningen (2017:966) ska en strategisk miljöbedömning genomföras om upprättandet eller ändringen av en plan eller ett program kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Syftet med miljöbedömningen är att tidigt integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas (*Miljöbalken 6 kap 1 §*). Rapporten som upprättas vid en strategisk miljöbedömning utgör själva MKB:n.

Undersökning av betydande miljöpåverkan är den process som ska komma fram till om genomförandet av ett förslag till en detaljplan kan antas medföra en betydande miljöpåverkan eller inte. För detaljplaner som påbörjats från och med 1 april 2020 ska undersökningen genomföras inom ramen för detaljplanesamrådet (genom ett så kallat avgränsningssamråd) och frågan om betydande miljöpåverkan ska avgöras genom ett särskilt beslut. Om undersökningen kommer fram till att planens genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan innebär det att planen ska miljöbedömas.

Eftersom planarbetet för planförslaget påbörjades i december 2019, genomförde Göteborgs stad inom ramen för planarbetet 2022 en undersökning om betydande miljöpåverkan (*MB 6 kap. 6§, Miljöbedömnings-förordningen 5§)* där planförutsättningarna inom aktuellt planområde samt förekommande motstående intressen undersöktes. Undersökningen om betydande miljöpåverkan utfördes med hjälp av en checklista, där risk för påverkan med avseende på buller, luftmiljö, skyfall, kulturmiljö och naturmiljö identifierades. Utav dessa bedömdes alla miljöaspekter förutom kulturmiljö kunna hanteras inom ramen för planarbetet där nödvändiga åtgärder för hantering av påverkan skulle utredas och säkerställas. Det bedömdes finnas en risk för påtaglig skada på riksintresse för kulturmiljö och miljöbedömningen föreslogs avgränsas till frågan om påverkan på kulturmiljö. Övriga frågor har hanterats inom ramen för planarbetet och utretts utan att ingå i miljöbedömningen.

2 Avgränsningar

En miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla de uppgifter som är rimliga med hänsyn till bland annat bedömningsmetoder och aktuell kunskap, planens innehåll och detaljeringsgrad samt var i en beslutsprocess som planen befinner sig. Miljökonsekvenserna har beskrivits med utgångspunkt i planens detaljeringsgrad och detaljeringsgraden i de utredningar som använts som underlag. Endast de miljökonsekvenser som ett genomförande av planförslaget kan ge upphov till bedöms. Mer storskaliga miljöeffekter kopplade till strategiska beslut om utveckling, förtätning och bebyggelselokalisering, som normalt hanteras på översiktsplanenivå, behandlas inte i denna MKB. Nedan följer de avgränsningar som gjorts i denna MKB.

2.1 Geografisk avgränsning

Den geografiska avgränsningen för miljökonsekvensbeskrivningen utgörs av planområdet sett i ett större sammanhang i relation till omgivande kulturmiljöer och för planen berörda uttryck av riksintresse för kulturmiljövården.

2.2 Tidsmässig avgränsning

Genomförandetid för detaljplanen är 10 år från den dag då beslutet att anta planen vinner laga kraft. Enligt miljöbalken ska en MKB beakta effekter som uppstår på såväl kort, som medellång och lång sikt. I aktuell MKB bedöms det relevant att ta upp konsekvenser på lång sikt. Då förslaget till detaljplan innebär en förändring av befintliga kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt en ändring av landskaps- och stadsbild, bör framtida konsekvenser tas i beaktande.

2.3 Behandlade miljöaspekter – ämnesmässig avgränsning

Miljöbedömningen och miljökonsekvensbeskrivningen ska fokusera på relevanta miljöaspekter, det vill säga de miljöaspekter som kan antas bli påverkade i betydande grad om förslaget till detaljplan genomförs.

Göteborgs stad har genomfört en undersökning av detaljplanens miljöpåverkan och har kommit fram till att planförslaget sammantaget bedöms kunna medföra risk för betydande miljöpåverkan. Därmed ska en miljöbedömning genomföras och en miljökonsekvensbeskrivning tas fram enligt 4 kap 34 § plan- och bygglagen och 6 kapitlet miljöbalken. Syftet med en miljöbedömning, vari miljökonsekvensbeskrivningen är en del, är enligt 6 kapitlet 1 § miljöbalken ”*att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas*”.

Kommunen har i sin undersökning om betydande miljöpåverkan föreslagit att MKB:n ska behandla påverkan på kulturmiljön, särskilt riksintresset för kulturmiljö inom vilket planområdet ligger. Övriga lagskyddade kulturmiljövärden inom planområdet samt angränsande till planområdet omfattar fornlämningar, byggnadsminnen samt särskilt värdefulla bebyggelseområden utpekade i Göteborgs bevarandeprogram.

Övriga miljöaspekter såsom dagvatten, buller, farligt gods, markföroreningar etcetera bedömer Göteborgs stad inte medför betydande påverkan och de belyses därmed inte i MKB:n utan behandlas i planens planbeskrivning.

2.4 Studerade alternativ

I enlighet med miljöbalkens krav ska en MKB innehålla en identifiering, beskrivning och bedömning av rimliga alternativ med hänsyn till planens syfte och geografiska räckvidd.

Utgångspunkten för planarbetet har varit planarbetet och det tävlingsförslag som ligger till grund för markanvisningen, ”*Haga hjärta Linné*”. Under planarbetet har förslaget bearbetats för att kunna tillgodose

riksintresset samt utgöra ett ekonomiskt genomförbart alternativ. I ett tidigt skede i processen bjöds Stadsbyggnadsförvaltningen in Länsstyrelsen på tre träffar för att tillsammans få en gemensam förståelse av riksintresset och viktiga vypunkter som stöd för kommande bedömning. Ett flertal alternativ på utbredning och placering av kvarteret och förskolan har testats och bedömts för att minska påverkan på riksintresset i en iterativ process mellan stadsbyggnadsförvaltningen, berörda förvaltningar, byggaktör med arkitekt och Norconsult.

Anpassning av förslaget har bland annat inneburit att utbredningen av bostadskvarteret har minskats med 25 meter jämfört med tävlingsförslaget så att Skansen Kronan fortsatt kan avläsas tillsammans med Skansbergets branta topografi. Placeringen av kvarteret i den södra delen har gjorts för att vyerna från den norra delen av Över Husargatan upp mot Skansen Kronan har bedömts som viktigast utifrån avläsbarheten av riksintresset. Det anpassade förslaget innebär att cirka hälften av stadsrummet mellan Haga i norr och Kommendantsängen i söder bebyggs.

Vidare föreslås Förskolan placeras väster om kvarteret i den sydvästra delen av slänten mot Skansberget och den delvis bakom befintlig mur. Placeringen innebär att förskolan inte kommer att synas från vyerna från Övre Husargatan vilket har varit en viktig förutsättning för att minimera förskolans påverkan på riksintresset. Förskolan föreslås i tre våningar varav bottenplanet föreslås att utformas i samma utseende som befintlig sprängstensmur. Den övre delen av förskolans ytterligare två plan placeras indragen från bottenvåningen, vilket förstärker karaktären av en förskola i parkmiljö ovanpå en sprängstensmur. Förskolans gård anläggs inom den norra delen av bergets fot ovanpå befintlig stenmur.

Minskningen av kvarterets utbredning innebär att cirka hälften av stadsrummet, från fasad till fasad i norr till söder, förblir obebyggt och att ett nytt allmänt torg kan skapas på platsen. Östra delen av torget föreslås att hållas öppet för att stärka den visuella kopplingen till bergets fot och vyerna mot Skansen Kronan. Detta säkerställs med planbestämmelse om att träd inte tillåts planteras på denna del av torget

Aktuellt planförslag beskrivs i Kapitel 5. Nollalternativet och dess konsekvenser beskrivs i Kapitel 6. Följande alternativ behandlas således i denna MKB:

Nollalternativet	Nollalternativet innebär att området på kort sikt (ca 10 år) i stort utnyttjas på samma sätt som i nuläget med parkering och ett litet parkområde. Då gällande planer i huvudsak medger allmän plats, gata och torg som markanvändning förväntas dagens användning fortgå. Se vidare kapitel 6.
Huvudalternativet	Utbyggnad av planområdet med bostäder och förskola. Huvudalternativet beskrivs vidare i kapitel 5.

3 Metodik

Bedömningen av de konsekvenser som planen medför genomförs i ett antal delsteg. I detta fall bedöms endast konsekvenserna för miljöaspekten kulturmiljö. Värdet eller känsligheten hos de berörda områdena bedöms, liksom effekten, vilket är den förändring som uppkommer i omgivningen till följd av genomförda åtgärder (dvs. påverkan). Slutligen bedöms konsekvenserna, vilket kan uttryckas som betydelsen av effekten på områdets antagna känslighet. Konsekvenserna kan vara såväl negativa som positiva och omfattar både tillfälliga och bestående konsekvenser som kan uppstå på kort, medellång eller lång sikt.

Bedömningen av miljökonsekvenserna görs genom att jämföra planförslagets konsekvenser med ett så kallat nollalternativ, det vill säga den troliga utvecklingen på platsen om planförslaget inte skulle genomföras. Mer om nollalternativet finns i Kapitel 6.

Påverkan, effekt, konsekvens

I miljökonsekvensbeskrivningar avser dessa begrepp vanligtvis:

- ✓ *påverkan*: den fysiska åtgärden i sig
- ✓ *effekt*: den förändring som uppkommer i omgivningen
- ✓ *konsekvens*: betydelsen av denna förändring

Källa: Naturvårdsverket

3.1 Kulturmiljö och kulturhistoriskt värde

Med kulturmiljö menas av människan påverkade spår i landskapet från historiska skeenden och processer som lett fram till dagens landskap. Människors förutsättningar, verksamheter, estetiska ideal, tekniska förutsättningar och livsmönster under olika tider kan följas i bebyggelsekultur och landskapets fysiska strukturer, samband och rörelsemönster. Det kan gälla allt från enskilda objekt till större sammanhängande landskapsavsnitt eller bebyggelsemiljöer, och tidsmässigt spänna från förhistoriska lämningar till dagens bebyggelsemönster.

Med kulturhistoriskt värde menas ”*de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang − samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag*.” (Riksantikvarieämbetet, 2015)

Det innebär att det kulturhistoriska värdet avgörs av hur väl en miljö, byggnad eller anläggning återspeglar ett - på lokal/regional eller nationellt plan – kulturhistoriskt sammanhang. Det kulturhistoriska värdet är beroende av de fysiska egenskaper – karaktärsdrag, samband och rumsligheter, byggnader och bebyggelsedetaljer etc.– som uttrycker det kulturhistoriska värdet. Det kulturhistoriska värdet kan, men behöver inte, sammanfalla med andra typer av värden som omnämns i Plan- och bygglagen (PBL), t.ex. sociala och estetiska värden.

Det kulturhistoriska värdet bedöms enligt en tregradig skala, där objekt och miljöer delas in enligt följande.

Högt värde: Representativa kulturmiljöer och objekt som särskilt väl bidrar till möjligheten att läsa och uppleva de historiska skeenden som format dagens miljö. Kulturmiljön/byggnaden ingår i ett tydligt sammanhang och är, genom sina fysiska egenskaper och karaktärsdrag, kännetecknande eller har utgjort förebild för sin tids ideal och villkor och den kulturhistoriska utvecklingen lokalt, regionalt eller nationellt. Särskilt värdefulla miljöer eller byggnader omfattar även objekt som är särskilt betydelsebärande för ett historiskt skeende eller en tidsperiod trots att sammanhanget idag är otydligt eller har brutits.

Här ingår lagskyddade objekt och miljöer som exempelvis; områden av riksintresse för kulturmiljövården (MB 3 kap 6 §) enskilda byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen (Kulturminneslagen (KML) 3 kap. samt Förordning om statliga byggnadsminnen), kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap.), särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelseområden (PBL 8 kap. 13 §), fornlämningar (KML 2 kap.).

Måttligt värde: Kulturmiljöer och objekt som bidrar till helhetsmiljön och till möjligheten att läsa och uppleva de historiska skeenden som format dagens miljö. Miljön/byggnaden återspeglar, genom sin karaktär och sina fysiska egenskaper, sin tids ideal och villkor och den kulturhistoriska utvecklingen lokalt, regionalt eller nationellt.

Lågt värde: Kulturmiljöer och objekt som är förändrade och svårläsbara, och som inte längre är ett tydligt uttryck för sin tids ideal och villkor. För dessa kulturmiljöer/ byggnader är graden av historisk läsbarhet låg, och det historiska sammanhanget är otydligt eller har brutits. Det kan finnas vissa spår eller karaktärsdrag som har betydelse för helhetsmiljön och den historiska läsbarheten, vilka kan hanteras inom ramen för den generella varsamheten.

3.2 Effekt med avseende på kulturmiljö

Olika typer av effektbegrepp kan användas för att beskriva en åtgärds påverkan på en kulturmiljö. Med effekt menas den förändring i miljön som påverkan medför, exempelvis utradering av en kulturhistoriskt värdefull lämning eller ett brutet samband i en kulturmiljö.

Effekter kan delas in i direkta, indirekta och kumulativa. Direkta effekter uppkommer som en omedelbar följd av t.ex. fysiskt intrång i eller påverkan på kulturmiljöer. Indirekta effekter uppkommer sekundärt till följd av en åtgärd. Kumulativa effekter är de samlade effekterna från flera aktiviteter, de kan uppstå när genomförda, pågående och/eller framtida åtgärder tillsammans kan leda till en större effekt för den berörda miljöaspekten.

3.3 Kriterier för bedömning av effekt

Stor *(negativ)* effekt: uppstår när en föreslagen åtgärd medför att kulturmiljövärden går förlorade och den historiska läsbarheten försvåras kraftigt eller upphör helt.

Måttlig *(negativ)* effekt: Uppstår när en föreslagen åtgärd medför att kulturmiljövärden fragmentiseras eller skadas. Värden går delvis förlorade så att helheten inte kan uppfattas och den historiska läsbarheten reduceras.

Liten *(negativ)* effekt: Uppstår när en föreslagen åtgärd medför att kulturmiljövärden som inte är betydelsebärande för kulturmiljöns helhet och/eller historiska samband/strukturer skadas eller tas bort. Den historiska läsbarheten kan även fortsättningsvis uppfattas.

Försumbar/ingen *(negativ)* effekt: Uppstår när föreslagen åtgärd inte påverkar identifierade kulturmiljövärden i någon märkbar omfattning. Den historiska läsbarheten är lika god som innan genomförd åtgärd.

3.4 Konsekvensbedömning

I arbetet med konsekvensbedömning vägs värdet på berörda områden samman med berörda effekter. Områdets bedömda värde och de effekter som antas ske på värdet vägs ihop i en matris, i vilken en antagen konsekvens kan utläsas.

Tabell 2 Matris för konsekvensbedömning.

Intressets värde	*Effekt*			
	Stor negativ effekt	*Måttlig negativ effekt*	*Liten effekt*	*Försumbar/ingen negativ effekt*
Högt värde	*Mycket stora negativa konsekvenser*	*Stora negativa konsekvenser*	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*
Måttligt värde	*Stora negativa konsekvenser*	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*
Lågt värde	*Måttliga negativa konsekvenser*	*Små negativa konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*	*Inga/försumbara konsekvenser*

Tabell 3.2. Konsekvensskala för miljöbedömning

KONSEKVENSSKALA
Mycket stora negativa konsekvenser
Stora negativa konsekvenser
Måttliga negativa konsekvenser
Små negativa konsekvenser
Inga/försumbara konsekvenser

4 Planområdet i förhållande till andra planer och områdesskydd

4.1 Översiktsplan

Enligt markanvändningskartan för Göteborgs stads översiktsplan antagen 2022-05-19 ligger planområdet inom ”stadskärnan”, ett område inom innerstaden som ska kompletteras så att bostäder, service och arbetsplatser även fortsättningsvis blandas, där nybyggnation i första hand ska ske på redan ianspråktagen mark. Markanvändningskartan anger ”blandad stadsbebyggelse” för planområdet, inom vilket ”bostäder, kontor, samhällsservice, handel och andra anläggningar för service” ryms. Här finns även mindre verksamhetsområden. Vidare ingår lokalgator, gång- och cykelstråk, olika typer av allmänna platser såsom parker, naturområden och torg, det vill säga sådana funktioner som bidrar till en levande stadsmiljö.”

Planområdet ligger även inom den så kallade ”Stenstaden”, ett område av väl sammanhållen stadsbebyggelse som till större delen består av klassisk stenstad från sent 1800-tal. Området ligger söder om den historiska stadskärnan och inkluderar merparten av stadsdelarna Heden, Vasastaden, Lorensberg, Haga, Kommendantsängen, Annedal och Olivedal. Stenstaden utgör en ”fungerande och levande stadsmiljö med specifik karaktär, stora kvaliteter och höga kulturvärden, som spelar en betydande roll i avläsbarheten av stadens historiska utveckling, upplevelsen av den göteborgska stadsbilden och stadens identitet”. Angående Stenstaden beskrivs det i översiktsplanen hur det inom området finns potential för stadsliv att ta tillvara på genom att lyfta och stärka befintliga kulturvärden och stadsmiljökvaliteter, exempelvis genom att platser såsom Skanstorget, som idag används till parkering, istället omvandlas till vistelseytor. Samtidigt beskrivs även områdets sammanhållna karaktär, relativt låga hushöjd och höga kulturvärden, som innebär en känslighet för strukturomvandling och större skalförändringar. Skansberget med byggnadsminnet Skansen Kronan pekas ut som känsligt utifrån att det är ett ”betydande landmärke, ett karaktärselement, i stadsbilden samt en viktig utsiktsplats som erbjuder vyer över stadskärnan från söder. Särskild hänsyn behöver tas vid planering för lokalisering av nya höga byggnader, som inte bör placeras mitt i viktiga siktlinjer”

Kompletteringsområdena, såsom Stenstaden, kopplas i översiktsplanen särskilt samman med utvecklingsstrategin Stärk, värna och komplettera den befintliga staden. Utvecklingsstrategin anger att det finns ett högt tryck på förtätning i form av bostäder, kontor och samhällsservice i Innerstaden eftersom läget är mycket attraktivt och regionalt tillgängligt. Dock råder stor platsbrist och dessutom finns här många olika kvaliteter som inte bör byggas bort, till exempel äldre bebyggelse, parker och öppna ytor. De delar av planområdet som ingår i Skansparken har markanvändningen ”Stads- och stadsdelsparker”, där rekommendationen bland annat lyder ”Byggande och ianspråktagande för andra ändamål än parkrelaterade ska inte tillåtas”.

Översiktsplanen framhåller att en tät och levande stadskärna inte bara består av byggnader för olika ändamål, utan också en stor variation av offentliga rum för olika behov, och att de befintliga stadsrummen ofta har en outnyttjad potential, och pekar ut Skanstorget som en sådan plats.

I planbeskrivningen anges att planförslaget överensstämmer med översiktsplanen främst vad gäller att det tillförs bostäder i ett kollektivtrafiknära läge samt att den innebär ett tillskott av verksamhetslokaler i ett utpekat stadslivsstråk. Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att detaljplanen inte överensstämmer i alla avseenden med översiktsplanen men att den i hög grad följer viktiga inriktningar i översiktsplanen. Förslaget har anpassats för att minska påverkan på den känsliga kulturmiljön och stadsbyggnadsförvaltningens sammanvägda bedömning är att detaljplanen överensstämmer med översiktsplanens intentioner.

Översiktsplanen föreslår utbyggnad och komplettering i de flesta av stadens bebyggda delar. Det är därför ofrånkomligt att riksintresset för kulturmiljövård påverkas när ny bebyggelse eller anläggningar infogas inom

eller i anslutning till områden av kulturhistoriskt värde. Kommunens målsättning är att ingen påtaglig skada ska uppkomma.

4.1.1 Vägledning för riksintressen för kulturmiljövården i Göteborgs översiktsplan

Som en bilaga till Översiktsiktsplanen finns också en vägledning för riksintressen för kulturmiljövården, som innehåller fördjupade och utvecklade beskrivningar för berörda riksintresseområden. (Göteborgs stad, 2021)

I vägledningen listas ett antal förändringsanspråk som kan innebära påverkan på riksintressets uttryck samt stadens förhållningssätt för att tillgodose riksintressets anspråk. Följande förhållningssätt anger staden för att tillgodose riksintresset Göteborgs innerstad [O 2:1 – 5]:

- Innerstadens höga kulturhistoriska värde innebär en generellt sett hög känslighet för förändringar.
- Byggnader uppförda före 1920-talets bebyggelseexpansion och som till sin karaktär är någorlunda välbevarad ska behandlas som särskilt värdefull om man inte kan motivera varför de inte anses vara det (BFS 2016:6).
- Den göteborgska stadstopografin med det dramatiska älvdalslandskapet ska även i framtiden vara avläsbar. Bebyggelsens utformning och placering i för hållande till topografin är en viktig del i detta vilket det ska finnas en stor medvetenhet kring vid förändring och förtätning. Utsiktsplatser och öppna landskapsrum som ger överblick över den speciella stadstopografin ska värnas.
- Stadssiluetten betraktad från älvrummet ger en värdefull överblick över innerstadens historiska utvecklingsskeden. Riksintressets uttryck utgör här en central del i den centrala stadens attraktivitet, identitet och stadsbildens symbolvärde. Tillkommande projekt inom och angränsande till området ska studeras genom stadsbildsanalys gällande påverkan på riksintressets uttryck i stadssiluetten. Den historiska stadskärnans gentemot omgivningen lägre kropp och siluettlinje ska värnas för den befästa stadens fortsatta avläsbarhet.
- Bebyggelsen: gatustruktur, byggnader och stadsrum bär riksintressets uttryck. Områdets bebyggelse ska värnas som bärare av riksintressets historiska av läsbarhet, göteborgsk byggnadstradition och områdets olika stadsdelskaraktärer. Byggnader i visuellt strategiska lägen, såsom t ex hörnhus, fondmotiv och fronter mot öppna platser, har en nyckelroll i stadsbilden och ska särskilt värnas. De öppna stadsrummens betydelse för de visuella sammanhangen, läsbarhet och upplevelse av riksintressets uttryck ska inte underskattas.
- Projekt som tillkommer inom och i anslutning till riksintresseområdet ska medvetet förhålla sig till innerstadens delområden och utbyggnadsepokers historiska avläsbarhet och karaktär, från skalor och proportioner till form-, färg- och materialpalett, ordningar och detaljer. Stor vikt ska läggas vid historisk avläsbarhet i den arkitektoniska helhetsverkan.
- Vid klimatåtgärder ska de kulturhistoriska förutsättningarna inkluderas tidigt i planeringsprocessen.
- Fästningsstadens berättelse ska värnas, lyftas och stärkas.
- Den traditionellt låga bebyggelsen och småskalig fastighetsindelning, ska beaktas utifrån sin del i ett sammanhang av en historisk stadskärna och en blandad och differentierad stadsmiljö som har utvecklats successivt under ett långt tidsförlopp. Det småskaliga bör bevaras så långt detta är möjligt.

4.2 Gällande detaljplaner

Planområdets gällande planer reglerar allmän plats med tillägg för gatuprofiler vid utläggande av stadens gator.

Följande detaljplaner gäller idag för området, Stadsplan 1480K-II-303 (1891), Stadsplan 1480K-II-1868 (Gatuprofiler 1886), Stadsplan 1480k-II-1914 (Gatuprofiler 1902), Stadsplan 1480k-II-2001 (Gatuprofiler 1897), Detaljplan - 1480k-II-3832, Haga, bostäder mm i södra Haga, (1990), Stadsplan - 1480k-II-2163 (1935) och Stadsplan - 1480k-II-3229 (1968).

2024-05-21 tog stadsbyggnadsnämnden beslut om att starta detaljplaneläggning för skola på den södra delen av Skansberget. Planarbetet har inte påbörjats och konsekvenserna har därför inte ingått i denna bedömning.

För huvuddelen av området anger planerna allmän plats, gata och torg som markanvändning.

4.3 Övriga planer och program relevanta för denna MKB

4.3.1 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande

Planområdet med omgivningar ingår i Göteborgs stads bevarandeprogram, Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del I-II. Bevarandeprogrammet är antaget av Kommunfullmäktige och utgör stadens huvudsakliga kunskapsunderlag vid hanteringen av plan- och bygglovsärenden. Byggnader och bebyggelsemiljöer som tas upp i programmet bedöms som särskilt värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt vilket innebär att de omfattas av plan- och bygglagens förbud mot förvanskning (PBL 8 kap 13§). I planområdet ingår även allmänna platser i form av Skanstorget och bergsparken, vilka kan omfattas av förvanskningsförbudet.

Skanstorget och den del av Skansberget som innefattas i planområdet tillhör bevarandeprogrammets område Haga-Skansberget (Haga 15: A). Bebyggelsen som angränsar till planområdet i söder tillhör området Kommendantsängen (Kommendantsängen 16: A) och bebyggelsen i öster tillhör området Västergatan-Skanstorget (Annedal 17: B). Se Figur 4. Nedan följer motiveringar för de tre områdena. Till områdena hör också karaktäriserande beskrivningar, men områdenas ingående värden har inte uttolkats vidare i form av specificering eller rangordning i något av de två kulturmiljöutredningarna som tagits fram i ett tidigare skede av planprocessen. Området Västergatan-Skanstorget är beläget utanför planområdet, men då områdets karaktär och värden är kopplade till Skanstorgets rumslighet bedöms påverkan ske på områdets kulturhistoriska värde.

Utdrag ur motiveringen för området 15:A Haga – Skansberget
”Haga som är Göteborgs första förstad och arbetarstadsdel utgör en unik kulturhistorisk miljö. Stadsplanen och den bevarade bebyggelsen speglar stadsdelens historia från 1600-talets mitt till 1900-talets början. […] Skansberget med Skansen Kronan intar en särställning i den kulturhistoriskt värdefulla miljön. Skansen är Hagas äldsta byggnad och den har ett stort värde från arkitekturhistorisk, militärhistorisk och socialhistorisk synpunkt.”

I motiveringstexten nämns Skansberget och Skansen kronan som att de intar en särställning i kulturmiljön. Skansen är Hagas äldsta byggnad och den har ett stort värde från arkitekturhistorisk, militärhistorisk och socialhistorisk synpunkt. Skanstorget nämns i inledningen, samt i den karaktäriserande beskrivningen, som idag förändrad och främst bestående av en parkeringsplats. En rund plantering markerar den saluhall som tidigare stod på platsen. Vidare lyfts förhållandet med Skansbergets dramatiska sluttning och Skansen Kronans kraftfulla arkitektur som fortsatt dominerar Skanstorget, samt stenmuren och planteringarna som tillkom 1915.

Motivering för området 16:A Kommendantsängen
”Kommendantsängen utgör en välbevarad ”stenstadsmiljö” med värdefulla exempel på tidstypisk arkitektur från perioden 1900–1935. Byggnaderna längs Linnégatan med sina förträdgårdar har en mycket stor betydelse för helhetsmiljön längs detta stråk. De två ”fabriksbyggnaderna” visar den blandning av bostäder och större arbetsplatser som fortfarande var vanlig i början av 1900-talet. Terrasserna på Skansbergets sluttning påminner om sekelskiftets delvis mycket intensiva utnyttjande av marken för bostäder.”

I motiveringstexten lyfts den välbevarade, tidstypiska stenstadsmiljön från 1900-1935, vilket de två tidstypiska fastigheterna som vetter mot Skanstorget utgör en del av. Vidare lyfts de två fabriksbyggnaderna fram, varav Korsettfabriken är den ena. Korsettfabriken som utgör ett synligt inslag från Skanstorget och Övre Husargatan

och är ett uttryck för funktionsblandningen i staden. I karaktärsbeskrivningen benämns byggnaden som en mycket omsorgsfullt utformad fabriksbyggnad från sekelskiftet.

Motivering för området 17: B Västergatan – Skanstorget
”Området innehåller flera enskilda byggnader av stort kulturhistoriskt värde t ex Föreningsgatan 2 (kv. 2:5) som är ett av Göteborgs mest intressanta exempel på jugendstil. Husen i väster har stor betydelse för miljön kring Skanstorget.”

I motiveringstexten lyfts byggnadernas generellt höga värde, samt att husfasaderna längs Övre Husargatans värde för miljön kring Skanstorget.

Figur 4 De gröna markeringarna visar de tre områden som är utpekade i Göteborgs stads bevarandeprogram, och påverkas av planförslaget. Planområdet markerad med vit linje. Ortofoto: Göteborgs Stad.

4.4 Skyddade områden och andra lagskydd

Planområdet, samt områden och byggnader i dess direkta närhet omfattas av ett flertal lagskydd med anledning av höga kulturmiljövärden, se tabell nedan

Tabell 3 Aktuella lagskydd och utpekanden.

Område/Objekt	Lagskydd
Riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad (O 2:1-5), delområde Haga	Miljöbalken (MB 3 kap 6 §)

L1969:634 (tidigare Göteborg 148:2)	Kulturmiljölagen (KML 2 kap)
L1969:702 (tidigare Göteborg 216:1)	Kulturmiljölagen (KML 2 kap)
Kvarteret Grenadieren i Haga, enskilt byggnadsminne	Byggnadsminne (KML 3 kap)
Skansen Kronan, statligt byggnadsminne	Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen
Bevarandeprogram, särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser	PBL 8 kap 13 §

Figur 5 Lagskydd för samtliga kulturhistoriska värden i planområdet med omnejd.

4.4.1 Miljöbalken (MB) 3 kap 6 § Riksintressen för kulturmiljövården

Hela planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad (O 2:1-5), delområde Haga. Kulturmiljövårdens riksintressen är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur nationellt perspektiv som ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön. De uttryck för riksintresset som är relevanta för detaljplanen, och har pekats ut i den tillhörande kulturmiljöutredningen (Göteborgs stad, 2022), är markerade med fetstil nedan. I kulturmiljöutredningen har tre övergripande uttryck relevanta för detaljplanen definierats och fått sammanfattande namn*; Den befästa staden*, *Stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen*, samt *Byggnadstradition och stadsdelskaraktär*. Motiveringarna, de relevanta uttrycken samt de uttolkningar av riksintresset i som återfinns i kulturmiljöutredningen (Göteborgs stad, 2022) har använts som underlag för effektbedömningarna

Motivering: Storstadsmiljö, formad av funktionen som "Sveriges port mot väster" och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Universitetsmiljö, Stiftsstad).

Uttryck för riksintresset: **1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan skansarna Göta Lejon och Kronan samt Exercisheden**; andra uttryck för fästningsstaden - västerut från centrum mot älvmynningen - är lämningarna av Älvsborgs slott, det gamla amiralitetsvarvet, Nya Älvsborgs fästning och flottstationen Nya Varvet. **1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav, och den regelbundet planerade förstaden Haga med sin enklare rutnätsplan.** Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos "Hamngatorna" och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2-3-våningshus. Utanför den gamla stadskärnan den trädkantade kanalen Fattighusån och Gamla Fattighuset av trä - hela miljön utmärkande för 1700-tales nedbrunna Göteborg - samt Gamla Allén vid Södra Vägen. Dessutom spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven och det bälte av ny bebyggelse och planteringar som uppstod på det nedlagda fästningsområdet enligt Carlbergs plan 1808. Längs vallgravens insida kajgator, öppna platser och salutorg samt byggnadskvarter för bostäder och offentliga byggnader. Längs utsidan parker och gränsboulevarden Nya Allén.

Hamn-, sjöfarts- och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamnar fr.o.m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamn, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. Kajer och sjöfartsanknuten bebyggelse som f.d. Ostindiska kompaniet och andra gamla handelshus kring Stora Hamnkanalen, kontor och magasin för handelsfirmor och rederier mot älven. Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt. Donationsgrundade anläggningar som parker, sjukhus, skolor, museer och bostadsstiftelser.

Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdselteknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden. Cityomvandlingen med handelns om- och nybyggnader i storstadsmässig skala, hamnens och järnvägarnas tullpackhus och stationsmiljöer samt de plana kanalbroarna av järn. Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägarna. **De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar.** Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen. Högre upp i Vasastaden rester av tjänstemannaföreningens trädgårdsstad. **Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus**.

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter. Folkhemmets funktionella stadsbyggande i Övre Johanneberg med väderstrecksorienterade lamellhus i bergig naturmiljö. **Göteborgska särdrag i stadsbilden.** Stadssiluetten från älven och bergshöjderna runt staden med utblickar mot stadens

omgivningar. **Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d.v.s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar.** Kanalstadens vattenstråk och kontakten med älven. Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800- talets mitt, **den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.** Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.

Figur 6 Riksintresset Göteborgs innerstad (O 2:1-5) omfattar stora delar av centrala Göteborg. Planområdet markerat med vit linje och pil. Underlagskarta: Göteborgs Stad/RAÄ.

4.4.2 Vyer och siktlinjer av betydelse för Riksintresset

Vypunkter av betydelse för planförslaget relation till riksintresset Göteborg har tagits fram och kommunicerats med Länsstyrelsen i Västra Götaland som godkänt valet av vypunkter. Vid Skanstorget är det de vida vyerna från Övre Husargatan och från det öppna stadsrummet som är av vikt. Vyer med ett visst avstånd från bergets fot och från Övre Husargatan, med sina flöden av människor, är viktiga. Vy 6-8 motsvarar en sektion längs med Övre Husargatan och är inga exakta punkter. För illustrationer hänvisas till dokumentet *Skanstorget Vypunktsanalys 2025-05-14, Okidoki.*

Vyer med betydelse för upplevelsen av Den befästa staden:

1. Vy från stadsmuren/Arsenalgatan (Fortifikatorisk funktion och sammanhang)
2. Vy från Älven/Lindholmspiren (Fortifikatorisk funktion och sammanhang)

3. Vy från Kaponjärsgatan i höjd med allén (Fortifikatorisk funktion och relation till Haga)
4. Vy i höjd med öppningen mellan berg och bebyggelse i Haga (Fortifikatorisk funktion och relation till Haga)
5. Vy från Östra Skansgatan (Försvarsanläggningens relation till Haga)
6-8. Tre vyer från Skanstorgets östra sida (Fortifikatorisk funktion och arkitektonisk idé samt Hagas relation till försvarsanläggningen)

Vy med betydelse för upplevelsen av den befästa staden och sena 1800-talets stadsbyggande:

9. Vy från Prinsgatan (Fortifikatoriskt sammanhang och sena 1800-talets stadsplaneideal)

Vyer med betydelse för upplevelsen av åtskilda stadsdelskaraktärer i relation till varandra:

10. Vy från Skolgatan i höjd Haga Nygatan
11. Vy från Skolgatan i höjd med Pilgatan
12. Vy från Skolgatan i höjd Skanstorget
13. Vy från Kastellgatan

Figur 7 Vyer och siktlinjer av betydelse för Riksintresset. Karta från Vypunktsanalys. (Okidoki, 2024)

4.4.3 Kulturmiljölagen (KML) 2 kap, fornlämningar

Planområdet berörs av fornlämning, L1969:702 och gränsar till fornlämning L1969:634. Fornlämningar skyddas enligt kulturmiljölagen och får inte skadas, ändras eller täckas över utan tillstånd. Till fornlämningar hör ett så stort område som behövs för att bevara den och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområde har samma skydd som den utpekade fornlämningen. Storleken på fornlämningsområdet beslutas av Länsstyrelsen i varje enskilt fall. Avgränsningar för fornlämningsområdena som berörs av föreliggande planförslag har ännu inte beslutats av Länsstyrelsen.

Skansberget med Skansen kronan utgör en fornlämning av lämningstypen fästning eller skansanläggning, L1969:634 (tidigare Göteborg 148:2). Stadsdelen Haga utgör en fornlämning av typen stadslager, L1969:702 (tidigare Göteborg 216:1). Båda fornlämningarnas utbredning reviderades i och med en förundersökning (Göteborgs stadsmuseum, 2023-06-28) som beställdes av exploateringsförvaltningen för att undersöka eventuell för att undersöka eventuellt okända lämningar som kan knytas till försvarsverk på och omkring Risåsen. Arkeologiska lämningar kunde endast dokumenteras i två schakt som ligger vid dagens parkering på Skanstorget. Resultaten innebar att utbredningen för skansanläggningen L1969:634 i den södra och östra bergssidan minskades, samt att utbredning för stadslager L1969:702 i söder utökades för att innefatta Skanstorget.

Vidare utredning kommer ske för fornlämning L1969:702 efter detaljplanens samråd.

Figur 8 Planområdet i relation till omgivande och direkt berörda fornlämningar. Fornlämningar i rött, planområdet markerat med svart linje. Underlagskarta: Göteborgs Stad

4.4.4 Kulturmiljölagen (KML) 3 kap, enskilda byggnadsminnen

Planområdet gränsar i norr till kvarteret Grenadieren i Haga som utgörs av tre tvåvåningshus och ett landshövdingehus skyddade som enskilda byggnadsminnen. Landshövdingehuset är ett av de äldsta bevarade landshövdingehusen i Göteborg med oförändrad exteriör. Bostadshuset bildar tillsammans med uthusen en sluten gård. Tvåvåningsträhusen tillkom samtliga på 1860-talet och har exteriört bibehållit sitt ursprungliga utseende. Hörnhusets, Skanstorget – Skolgatan, fasader har återställts efter att ha varit klädda med plattor. Skyddsföreskrifterna reglerar att byggnaderna inte får rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras. De ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsåtgärder ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Tillhörande gårdsutrymmen ska också hållas i sådant skick att de skyddade byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas. Delar av byggnadernas interiörer har också ett skydd mot ingrepp i befintlig rumsindelning och äldre fast inredning.

4.4.5 Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen m.m.

Planområdet gränsar i väster till det statliga byggnadsminnet Skansen Kronan. Skyddsföreskrifterna reglerar bland annat att skansen inte får rivas. Den får vidare inte byggas om eller till på ett sätt som ändrar dess enhetliga, slutna karaktär. Området kring skansen ska vårdas och underhållas så att det inte ytterligare växer igen. Befästningsvallarna får inte tas bort, övertäckas eller på annat sätt ändras. Inom byggnadsminnet får inga nya byggnader uppföras.

Figur 9 Statligt byggnadsminne och enskilda byggnadsminnen. Ortofoto: Göteborgs Stad.

5 Planförslaget i korthet

5.1 Planens syfte och huvuddrag

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra en förtätning med ett nytt bostadskvarter med verksamheter i bottenvåningen som samspelar med omkringliggande bebyggelse vid Skanstorget samt att möjliggöra för en ny förskola i slänten upp mot Skansen Kronan. Syftet är att det tillkommande kvarteret ska anpassas till platsens kulturhistoriska sammanhang och till den byggnadsordning som präglar stenstadens gestaltning, i synnerhet inom stadsdelen Kommendantsängen.

Figur 10 Utsnitt ur plankarta, utkast daterat 2024-05-29

I samband med att platsen bebyggs möjliggörs en utveckling av Skanstorget från en parkeringsplats till ett bilfritt- och öppet, grönt och levande torg som knyter ihop stadsdelarna Haga och Linné. Detaljplanen syftar till att ge människor möjlighet att röra sig och vistas på torgytan vilket möjliggörs genom att den befintliga markparkeringen tas bort och delvis ersätts i ett underjordiskt parkeringsgarage. Detaljplanen syftar till att möjliggöra ett bevarande av hälften av stadsrummet mellan Haga och Kommendantsängen som utgör Skanstorget idag. Detta möjliggör en ny användning och en utveckling av torget. Detaljplanen syftar även till att ge förutsättningar för en attraktiv och kvalitativ stadsmiljö med höga ambitioner för utformningen av allmän plats och gestaltning av tillkommande bebyggelse. Detaljplanens syfte är också att förstärka stråken utmed Övre Husargatan/Husargatan samt utmed Kastellgatan och Skolgatan samt att bidra till att öka tillgängligheten inom- och runt platsen.

Utgångspunkten för planarbetet har varit planbeskedet och tävlingsförslaget Haga hjärta Linné som ligger till grund för markanvisningen. Förslaget har under planarbetet bearbetats för att kunna tillgodose riksintresset för kulturmiljö.

Tillkommande bebyggelse förslås utgöras av ett slutet kvarter i den södra delen av torget som angränsar till Kommendantsängen i söder. Totalt föreslås kvarteret möjliggöra en byggnation med ca 14 200 kvm BTA (bruttototalarea) i sju våningar inklusive vindsvåning ovan mark samt ett underbyggt garage i ett våningsplan.

Totalt möjliggörs för cirka 140 lägenheter och ca 1000 kvm BTA lokaler för handel och service i bottenvåningarna. De befintliga 166 parkeringsplatserna föreslås ersättas med ca 60 parkeringsplatser i ett allmänt tillgängligt garage under kvarteret.

I anslutning till Skansbergets fots södra del föreslås en förskola på fyra avdelningar i två plan med tillhörande förskolegård i slänten ovanför befintlig stenmur.

6 Nollalternativ

6.1 Beskrivning av nollalternativet

Nollalternativet är en beskrivning av platsens utveckling och dess konsekvenser om detaljplanen inte antas.

Om detaljplanen för Skanstorget inte vinner laga kraft fortsätter nu gällande detaljplaner att gälla. För huvuddelen av området anges allmän plats gata och torg som markanvändning och den befintliga markparkeringen kommer ligga kvar såvida separata investeringsmedel inte tillsätts för att rusta upp platsen. Platsen förblir obebyggd och öppen.

Ingen ny bebyggelse får uppföras och som en konsekvens av detta kan därmed inga nya bostäder eller lokaler tillkomma till området utan en ny detaljplan. Ingen ny förskola möjliggörs och bristen på förskolor i området kvarstår.

7 Nuvarande förhållanden

7.1 Skanstorget

Den kulturmiljö och de utpekade kulturhistoriska värden som är belägen inom och i anslutning till planområdet omfattas i sin helhet av olika former av lagskydd och utpekande, och har genomgående ett högt värde. Därför redovisas värden och kulturhistoriskt innehåll främst i kapitel 4.3 och 4.4. Detta kapitel beskriver området karaktär, och utgår till stora delar från det äldre kulturmiljöunderlaget (Göteborgs stad, 2010).

Figur 11 Skanstorget fotograferat från Sprängkullsgatan. Foto från Vypunktsanalysen (Okidoki, 2024).

Skanstorget är ett stort och öppet stadsrum som starkt präglas av Skansbergets branta resning med Skansen Kronan på krönet som dominerande fond i väster. Berget och skansens monumentalitet har karaktäriserat vyn i det öppna rummet från grundandet av Göteborg fram till idag. Försvarsklippan med skans är ett uttryck för den befästa stadens fortifikatoriska idé med strategiskt nyttjande av de naturgivna förutsättningarna i landskapet. Den västra delen av planområdet inbegriper delar av Skansbergets parkanläggning. I syfte att lyfta fram både Skansen Kronan och Skansberget, samt skapa rekreationsmiljöer och lekytor, anlades parken 1915. Parkmiljön på bergets sluttningar som helhet karaktäriseras av tidens romantiska ideal med slingrande gångvägar, terrasseringar och naturstensmurar samt trappor och murade portiker. Parkmiljön är också ett uttryck för det sena 1800-talets stadsbyggnadsideal med mycket grönska i stadsrummet och det för tiden typiska greppet att använda topografi och grönska för att markera gränser mellan olika stadsdelar. Parkens kraftiga naturstenmurar förstärker tillsammans med den före detta fabriksbyggnaden som angränsar till planområdet, Skansbergets tyngd och hur det landar intill den idag öppna platsen. Det nuvarande Skanstorgets utbredning kommer av stadens utvidgning och planläggning under det sena 1800-talet. Idag består torget av markparkering samt, tre mindre funktionsbyggnader samt en transformatorstation. I direkt anslutning till planområdet möts också de tre omgivande stadsdelarna Haga, Annedal och Kommendantsängen. Utöver Skansberget som fond utgör bebyggelsen som vänder sig mot planområdet fonder som ger det nuvarande torget en historisk inramning, med den låga trästaden Haga och den högre täta stenstaden i Annedal och Kommendantsängen.

Figur 12 Vy över Skanstorget med Skansen Kronan som landmärke i fonden.

Haga

Hagas bebyggelse är uppförd efter en rutnätsplan som härrör från 1600-talet och där Skolgatan och Husargatans raka gatusträckningar leder fram till Skanstorget. I bebyggelsefronten mot planområdet upptar den äldsta längan av trähus uppförda under 1860-talet störst utrymme. Längan omfattar fyra byggnader i två våningar, varav tre är sammanbyggda. De är uppförda på en låg sockel av sten, med fasader klädda med locklistpanel, har spröjsade fönster jämnt fördelade över fasad och sadeltak med utskjutande takfot. Kvarteren på var sida om den äldre trähuslängan har bebyggelse som är uppförd under 1980- och 90-talen inordnad i den ursprungliga kvartersstrukturen. Byggnaden närmast Skansberget är utformad med utgångspunkt i den äldre trähusbebyggelsen genom höjdskala, materialanvändning och färgskala. Byggnaden närmast Sprängkullsgatan är anpassad höjd- och kulörmässigt men är uppförd med putsade fasader och en mer expressiv helhetsgestalt.

Figur 13 Hagas byggnadsminnesförklarade fasad som vetter mot Skanstorget.

Annedal och Kommendantsängen

I söder och öster vänder sig Annedal och Kommendantsängens stenhusbebyggelse mot planområdet. Bebyggelsen utmed Skanstorgets östra sida präglas av en stil- och tidsmässig variationsrik stenhusarkitektur med byggnader i 5–6 våningar uppförda från sent 1800-tal till 1940-tal. Gemensamma karaktärsdrag för den äldre bebyggelsen är en högre sockelvåning, markerad takfot och branta takfall. 1940-talets byggnader har enklare tegelfasader, en mindre framträdande sockelvåning och flackare tak. Bebyggelsen i Kommendantsängens kvarter i anslutning till planområdet i söder utgörs av två byggnader i sex våningar, uppförda på 1890-talet respektive 1930-tal i tegel och sten. De båda byggnaderna har utformats typiskt för respektive uppförandetid men har en sammanhållen höjdskala, fasader i anknytande kulörer och båda byggnaderna har avfasade hörn.

8 Bedömning av miljöpåverkan

Samtliga kulturmiljövärden som ingår i konsekvensbedömningen omfattas av sedan tidigare lagskyddade och/eller utpekade värden. Kulturmiljövärdena har skydd enligt Miljöbalken, Kulturmiljölagen, Förordningen om statliga byggnadsminnen samt Plan- och bygglagen. Den höga koncentrationen av kulturhistoriska värden på platsen gör att värdet generellt bedöms som *Högt* värde i värderingsskalan som används i denna MKB.

De lagskyddade värdena inom och i direkt anslutning till planområdet är komplexa och i många fall överlappande, vilket medför att förslaget innebär likartad påverkan och effekter på flera olika utpekade värden, som skyddas enligt olika lagrum. För att undvika alltför många upprepningar har därför påverkan och effekt ibland beskrivits mer sammanfattande.

8.1 Planförslag

8.1.1 Påverkan

Fornlämningar

Att cirka hälften av Skanstorget bebyggs kommer att innebära en direkt påverkan på del av *fornlämning L1969:702*. Fornlämningen, som ytmässigt omfattar större delen av Göteborg innanför vallgraven och Haga där Skanstorget ingår, utgörs av äldre stadslager under mark. Uppförande av bebyggelsen samt iordningsställande av resterande del som torgyta med ny gestaltning innebär att hela eller större delen av de äldre kulturlagren under Skanstorget skulle försvinna i samband med en arkeologisk undersökning.

Planförslaget kommer vidare att innebära indirekt påverkan på *fornlämningen L1969:634* Skansen Kronan samt stora delar av Skansberget. Påverkan består i att den öppna platsen framför berget och befästningsanläggningen delvis bebyggs, samt att förskola med gård anläggs dikt an fornlämningens yttre gräns. Planförslaget riskerar även att innebära vissa direkt påverkan på fornlämningen i och med att plangränser delvis överlappar fornlämningens gräns i väster. Där finns en risk att tillkommande räcken och murar längs den allmänna gångvägen placeras inom fornlämningen.

Påverkan på de två fornlämningarna är dock preliminär eftersom fornlämningsområden ännu inte fastställts.

Enskilda och statliga byggnadsminnen

För de *fyra byggnaderna i kvarteret Grenadieren* i Haga sker en indirekt påverkan i och med att den historiskt öppna platsen söder om byggnaderna, mot vilken gatufasaderna vetter bebyggs till hälften. Planförslaget påverkar ej byggnadsminnet eller dess skyddsområde direkt.

Det statliga byggnadsminnet *Skansen Kronan* påverkas inte heller direkt av förslaget, men förskolan med gård kommer att anläggas dikt an/på delar av byggnadsminnets skyddsområde, som omfattar en stor del av Skansberget.

Särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmän plats

Haga – Skansberget 15: A

Bebyggelseområdet omfattar större delen av Skansberget och Haga, och det är endast en mindre del av den södra delen som berörs av planförslaget. Planförslagets innebär direkt påverkan på både Skanstorget och Skansbergets fot i och med att den öppna platsen på Skanstorget samt Skansbergets fot bebyggs.

Kommendantsängen 16: A

Området Kommendantsängen omfattar ett område som breder ut sig söder om planområdet och avgränsas av Övre Husargatan i öster och Linnégatan i väster. Att de södra delarna av Skanstorget samt Skansbergets fot bebyggs innebär en indirekt påverkan i och med att bebyggelsen kommer väldigt nära de befintliga husen i Skanstorgets södra del samt Korsettfabriken vid Skansbergets fot. Dett innebär även att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna längs Skanstorgets södra del vars fasader sedan uppförandetiden vett mot en öppen torgbildning kommer att mötas av en sluten kvartersbebyggelse.

Västergatan – Skanstorget 17: B

Området är beläget utanför planområdet, och påverkas endast indirekt av planförslaget. Området omfattar ett stråk av byggnader längs kanten av Nilssons berg. Att de södra delarna av Skanstorget bebyggs med kvartersbebyggelse innebär ingen direkt påverkan, men får som följd att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna längs Övre Husarsgatan, vars fasader sedan uppförandetiden vett mot en öppen torgbildning, i delar kommer att mötas av en sluten kvartersbebyggelse i väster.

Riksintresse för kulturmiljövården

Uttryck för riksintresset: Den befästa staden

Det riksintressanta uttrycket finns representerat på fler olika platser inom riksintresset i form av till exempel bevarade delar av stadsbefästningarna, skansarna Göta Lejon och Kronan samt Exercisheden. Inom planområdet och dess närhet representeras uttrycket främst av befästningsanläggningen Skansen Kronan som här som tydligast uppvisar bergets kraftfulla resning som kröns av skansens torn, vilket förstärks av den förhållandevis glesa trädvegetationen. Även Hagas trähuskvarter (förstaden innanför den yttre befästningslinjen) kan här i det öppna stadsrummet upplevas i relation till Skansberget. Planförslaget innebär endast en indirekt påverkan på Skansen kronan och Haga genom att den sista kvarvarande, större öppna ytan öster om Skansberget, dvs Skanstorget i delar bebyggs, samt att förskola samt förskolegård anläggs vid bergets fot.

Uttryck för riksintresset: Byggnadstradition och stadsdelskaraktär

Det riksintressanta uttrycket finns representerat på flera olika ställen inom riksintresset i form av till exempel tydligt åtskilda stadsdelar, rikt utformad sen 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel samt landshövdingehus. Inom planområdet och dess närhet representeras uttrycket främst av att de olika stadsdelskaraktärerna kan upplevas samlat tack vara torgets öppna karaktär. Vid Skanstorget kan detta för stadens karaktäristiska särdrag, de tydligt åtskilda stadsdelarna, upplevas med särskild tydlighet. Bebyggelsen som vänder sig mot torget åskådliggör de tre stadsdelarnas historiska karaktär och hur de genom byggnadsskick och stilideal kontrasterar sinsemellan. Planförslaget innebär en indirekt påverkan på uttrycket genom att torget i delar bebyggs och får som följd att bebyggelsen längs Övre Husarsgatan, vars fasader sedan uppförandetiden vett mot en öppen torgbildning, i delar kommer att mötas av en sluten kvartersbebyggelse i väster.

Uttryck för riksintresset: Stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen

Det riksintressanta uttrycket finns representerat på flera olika ställen inom riksintresset i form av till exempel det sena 1800-talets stora utvidgningsområden med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar etc, samt 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden. I stadsplaner från det sena 1800-talet var den äldre rutnätsplanen fortsatt ett ideal men med nya inslag som bredare gator, torg, alléer och parker bland annat. Där en strikt rutnätsplan inte var möjlig anpassades gatunätet efter topografin. Det är framför allt stadsplanen från 1891 som präglat området genom etableringen av torget och planmönstret för Kommendantsängen. Inom planområdet och dess närhet representeras uttrycket främst av Skanstorgets utbredning, stenstadskvarteren kring Skansberget, stadsplanerna samt som bergsparken som återspeglar utvidgningen av staden under det sena 1800-talet och

tidiga 1900-talet. Planförslaget innebär en direkt påverkan på uttrycket genom att torget i delar bebyggs och delar av bergsparken omgestaltas till förskolegård.

8.1.2 Effekter

Fornlämningar

Den nya kvartersbebyggelsen samt torget kommer att uppföras på ytan för det befintliga Skanstorget, som utgör del av fornlämning *L1969:702*, ett kulturlager där lämningar från 1500-1600-tal förväntas påträffas. Vid en förundersökning utförd av Göteborgs stadsmuseum, påträffades här rester av stadslager generellt daterade till 1700- och 1800-tal som bedömdes ha en förhållandevis låg vetenskaplig kunskapspotential i förhållande till andra delar av fornlämningen. De sydöstra delarna kunde inte undersökas på grund av begränsad tillgänglighet, så där saknas kunskap, vilket innebär en osäkerhetsfaktor i bedömningen. Lämningarna ligger i sin helhet under marken och upplevelsevärdena är därmed obefintliga. Effekten av en arkeologisk undersökning blir bestående, men kan samtidigt leda fram till nya kunskap. Sammantaget bedöms åtgärden innebära en ***liten negativ effekt.***

Den visuella påverkan på fornlämning *L1969:634*, Skansen Kronan, kommer däremot att bli märkbar. De viktiga vyerna upp mot Skansanläggningen på Skansbergets topp kommer delvis att byggas för i vyerna från Skanstorget och förskolebyggnaden vid bergets fot kommer påverka upplevelsen av bergets resning på nära håll. Eventuell direkt påverkan i form av till exempel att avgränsande stängsel eller staket sätts upp mellan förskola och gångväg inom fornlämningen bedöms påverka upplevelsen av fornlämningen i låg grad. Effekten av planförslaget blir bestående. Åtgärden bedöms innebära en ***liten till måttlig negativ effekt.*** Bedömning av påverkan och effekt är dock preliminär eftersom avgränsning för fornlämningsområde ännu inte skett.

Enskilda och statliga byggnadsminnen

De *fyra byggnaderna i kvarteret Grenadieren* i Haga utgörs av tre tvåvåningshus och ett landshövdingehus som är skyddade som enskilda byggnadsminnen. Förslaget kommer inte innebära någon direkt effekt på byggnaderna i kvarteret. Men i och med att den historiskt sett öppna ytan framför byggnadsfasaderna mot torget bebyggs med ett nytt kvarter med märkbart högre höjder kommer upplevelsen av kvarteret Grenadierens låga volym med äldre karaktär i sitt historiska sammanhang med den öppna ytan mot Skanstorget att förändras. Sammantaget bedöms effekterna för byggnadsminnet ge en ***försumbar negativ effekt*** då planförslaget inte berör de i skyddsföreskrifterna utpekade värdena eller sker inom byggnadsminnets skyddsområde.

Byggnadsminnet *Skansen Kronan* påverkas inte direkt av förslaget, förutom vad gäller en smal remsa i den sydöstra delen där gränsen för planförslaget och områdesgränsen för byggnadsminnet överlappar varandra. Den överlappande ytan kommer inte att bebyggas, utan planeras som parkmark, vilket är positivt. Planförslaget bedöms inte få några direkta effekter på skyddsföreskrifterna som bland annat reglerar att inga byggnader får uppföras inom byggnadsminnet, att skansen inte får rivas, samt att området kring skansen ska vårdas och underhållas så att det inte ytterligare växer igen. En av kompensationsåtgärderna som föreslås i planbeskrivningen är att bergsparken gallras och vårdas i vyerna upp mot Kronan, vilket bedöms som positivt för kulturmiljön och i linje med skyddsföreskrifterna. Förslaget kommer dock att innebära visuella effekter i och med att den nuvarande möjligheten att se och uppleva Skansen Kronan i sitt sammanhang på Skansbergets topp minskar i och med att cirka hälften av torget bebyggs, samt att en förskola anläggs dikt an byggnadsminnets yttre gräns. Sammantaget bedöms påverkan för byggnadsminnet ge ***liten negativ effekt.***

Särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser

Effektbedömningarna nedan utgår från motiveringstexten för de utpekade områdena i Göteborgs stads bevarandeprogram, samt tillhörande karaktäriserande beskrivning.

Haga – Skansberget 15: A

Förslagets effekter av att både Skanstorget samt Skansbergets fot bebyggs blir direkta och bestående. Att Skanstorget till cirka hälften bebyggs, medför att avläsbarheten av Skanstorget som ett torg anlagt under sent 1800-tal med omgivande bebyggelsefronter från 18- och 1900-tal, försämras kraftigt. Planförslaget innebär också att det historiska torgets fotavtryck minskas till ungefär hälften, och att planstrukturen förändras avsevärt då delar av torget övergår till kvartersmark. Vidare försvåras även upplevelsen av Skansbergets dramatiska sluttning och Skansen Kronans dominans över torget. Den planterade rundel som markerar den tidigare saluhallen på torget, kommer även den att byggas bort. Effekten blir att avläsbarheten av att det stått en rund byggnad på torget tidigare försvåras.

Det nya torgets planerade gestaltning omfattar låga terrasseringar med hårdgjorda ytor främst belagda med natursten. Ett mindre antal träd placeras i två rader i riktning mot Skansen för att bevara viktiga siktlinjer. I övrigt föreslås gestaltningen bestå av bland annat nedsänkta planteringar samt en yta för skulptur och lekutrustning vid den äldre muren vid Skansbergets fot. Skanstorget har idag, vid sidan av själva den öppna platsen och fotavtrycket, inte kvar några tydliga karaktärsdrag från den ursprungliga gestaltningen utöver den runda planteringen. Det nya torgets gestaltning bedöms inte innebära några negativa effekter för torgets kulturhistoriska värden, men gestaltningsmässiga förslag för att förstärka avläsbarheten av det historiska Skanstorget saknas. I detaljplanen föreslås att markbeläggningen kommer att vara viktig för att stärka platsens identitet och att utformning ska stämmas av med antikvarie, vilket är positivt.

Bebyggelsen på torget innebär vidare att möjligheten att uppleva Skansen Kronan som ett blickfång i stadsbilden minskar i det nära stadsrummet,då omkring hälften av torget bebyggs. Skanstorget är en av få platser runt Skansberget som fortfarande är obebyggt, där det är möjligt att på nära håll se och uppleva skansanläggningen på Skansbergets monumentalitet och avläsa försvarsanläggningens behov av att hålla markerna omkring obebyggda av säkerhetsskäl. Detta minskar förståelsen för anläggningen ur ett militärhistorist perspektiv. I de nära vyerna från torget kommer höjderna för det nya kvarteret att konkurrera med Skansen Kronans toppspira, vilket minskar upplevelsen av Kronans monumentalitet.

Förskolebyggnaden kommer att medföra påverkan på och ingrepp i bergsparkens nedre partier bestående av utfyllnadsmassor. Effekten blir att de som rör sig längst Kastellgatan norrut inte kommer att kunna se och uppleva bergets resning lika tydligt i de nära vyerna. Eftersom förskolebyggnaden är placerad i ett indraget läge bakom det planerade kvarteret, bibehålls fria, opåverkade siktlinjer från Skanstorget och Övre Husargatan mot Skansen Kronan, vilket är positivt. Förskolebyggnaden med förskolegård föreslås placeras så att befintlig stödmur samt de två befintliga entréerna med trappor och gångväg upp mot berget i stor utsträckning bevaras. Den södra entrén föreslås få skydd i detaljplan, vilket är positivt för bevarande av bergsparkens karaktär. Förskolan får en sockelvåning som bygger vidare på befintlig sprängstensmur. I den nya muren tillåts endast två, större öppningar för ljusinsläpp, för att bevara murens slutna och robusta karaktär så långt som möjligt. Själva byggnaden uppförs i två våningar med träfasad och sadeltak i rött lertegel, något indragen från muren, i syfte att fortsatt låta den anlagda parkkaraktären och bergets resning framträda tydligt. Förskolebyggnaden adderar i viss mån till den negativa effekten att avläsbarheten av den försvarstekniska anläggningens behov av att hålla markerna kring berget fria från bebyggelse minskar. Förskolegården planeras på ytan för befintlig park anlagd i början av 1900-talet i Skansbergets sluttning. Befintlig gångväg i norr dras om för att öka ytan på förskolegården. Förslaget innebär vidare att större, friska träd sparas, en grön karaktär och naturbaserad lekmiljö eftersträvas. Terrasseringar för plana lekytor tillskapas med hjälp av murar eller slänter och räcken i svart smide och flätverksstängsel föreslås omgärda förskolegården. Vid förskolegårdens norra entré tillkommer ramper längs med del av stenmuren, för tillgänglighet samt drift. Komplementbyggnader tillåts endast bakom förskolebyggnaden, undanskymda i förhållande till vyn från Skanstorget. Effekterna av förskolan med förskolegård blir att avläsbarheten av den tidstypiska bergsparken försämras samt att området som ianspråktas för utelek inte blir tillgänglig för allmänheten under dagtid.

Det är positivt för kulturmiljön att inte hela torgytan bebyggs med kvartersbebyggelse, att förskolebyggnaden placeras bakom kvartersbebyggelsen, och att gestaltning avseende byggnader, material, växter med mera, tar avstamp i platsens karaktär. Men de direkta och bestående effekterna av att halva torgytan bebyggs, att vyer av försvarsanläggningen i sitt sammanhang på Skansberget begränsas märkbart, är trots detta tydligt negativa.

Sammantaget bedöms effekterna för *Haga – Skansberget 15: A* ge en ***stor negativ effekt*** då planförslaget medför att kulturhistoriska värden går förlorade och den historiska läsbarheten försvåras.

Kommendantsängen 16: A

Att de södra delarna av Skanstorget bebyggs med kvartersbebyggelse i samma höjd och med liknande utformning som befintlig bebyggelse i Kommendantsängen innebär att stadsdelens historiska, tydliga avslut mot norr kommer bli svårare att uppleva och förstå. De två tidstypiska husen som vetter mot Skanstorget kommer inte längre kunna upplevas på avstånd, utan endast i det nya gaturum som blir en följd av planförslaget. Att Skanstorget i delar bebyggs innebär vidare att Korsettfabrikens karaktäristiska, mönstermurade tegelfasad kommer att försvinna ur stadsbilden sett från Övre Husargatan. I vyer en bit in på det nya Skanstorget kommer däremot de översta våningarna fortsatt vara synliga. Effekten blir att det vanliga förhållandet med en blandning av bostäder och större arbetsplatser som fortfarande var vanlig i början av 1900-talet, blir mindre synligt i stadsbilden.

Det nya kvarteret utformas som ett slutet kvarter med en kringbyggd gård. Gestaltningsprinciperna tar avstamp i utformningen av befintlig bebyggelse i Kommendatsängen avseende fastighetsindelning, höjder, fasadarkitektur, taklutning med mera. Fasader ska utföras i sten, puts och tegel samt i färgskala relatera till Kommendantsängen. Följden av gestaltningsprinciperna blir att kvarteret kommer att upplevas som en del av helheten och befintlig bebyggelse i Kommendantsängen. Att den nya bebyggelsen i stora drag har anpassats bedöms ge små positiva effekter. En starkt avvikande arkitektur, beroende på utformning, skulle potentiellt riskerar att överta fokus från vyn upp mot Skansen. Vad gäller föreslagna takkupor, har de däremot dimensioner och utformning som tydligt avviker från övrig arkitektur i Kommendantsängen och är främmande för den historiska stenstadens grammatik.

Sammantaget bedöms effekterna för *Kommendantsängen 16: A* ge en ***liten negativ effekt*** då planförslaget medför att historiska samband/strukturer skadas men den historiska läsbarheten kan även fortsättningsvis uppfattas.

Figur 14 Slingrande väg som kommer att dras om i bergsparken.

Västergatan – Skanstorget 17: B

Området ligger utanför planområdet, vilket gör att påverkan och effekter är indirekta. Att de södra delarna av Skanstorget bebyggs med kvartersbebyggelse innebär att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna längs Övre Husargatan som bedöms ha stor betydelse för miljön kring Skanstorget, i de södra delarna inte längre kommer att vända sig mot den öppna torgytan. Effekten blir ett delvis brutet visuellt samband, men även en fragmentisering av det historiska sammanhanget mellan byggnaderna och torget som uppfördes i en gemensam historisk kontext.

Sammantaget bedöms effekterna för *Västergatan – Skanstorget 17: B* ge en ***försumbar - liten negativ effekt*** då planförslaget inte påverkar identifierade kulturhistoriska värden i någon märkbar omfattning.

Riksintresset

Nedan följer en beskrivning av vilka effekter den planerade kvartersbebyggelsen samt förskolan har på de tre riksintressanta uttryck som är av relevans för området. Underlagen för effektbedömningen utgörs av Riksantikvarieämbetets beskrivning av de riksintressanta uttrycken, Stadsbyggnadsförvaltingens uttolkning av uttrycken (Göteborgs stad, 2022), samt utifrån studerade vyer av betydelse för projektet i relation till riksintresset Göteborg har tagits fram och godkänts Länsstyrelsen i Västra Götaland. För vyernas placering, se Figur 7.

Uttryck för riksintresset: Den befästa staden

1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan skansarna Göta Lejon och Kronan samt Exercisheden… […] 1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav, och den regelbundet planerade förstaden Haga med sin enklare rutnätsplan.

I det nära stadsrummet, framförallt från Skanstorget och Övre Husargatan innebär förslaget att möjligheten att uppleva försvarsanläggningen på nära håll i sitt sammanhang, i det sista kvarvarande större öppna stadsrummet vid Skansbergets fot, minskar betydligt. Att torgyta sparas i norr innebär att befintliga siktlinjer till viss del kvarstår. Cirka hälften av dagens vy över det öppna stadsrummet försvinner, men det öppna stadsrummets bredd mot norr möjliggör fortsatt vida vyer från avstånd från del av Övre Husargatan. Läsbarheten av hur topografin nyttjats för den befästa stadens anläggningar och hur landskapet runt anläggningen skulle hållas fri från bebyggelse minskar, men kommer delvis bibehållas genom vyer över den öppna torgytan i norr (vy 6), samt i en smal passage i den södra delen (vy 8). Planförslaget medför dock ingen påverkan på övriga delar av uttrycket för den befästa staden, till exempel Skansen Göta Lejon, Exercisheden och Nya Älvsborgs fästning. Förslaget innebär vidare inga negativa effekter för Skansens Kronans dominans i stadsbilden sett från håll (vy 1-5 + 9).

Figur 15 Vy 5 från Östra Skansgatan söderut mot Skansberget och Skansen Kronan. Vyn visar på försvarsanläggningens relation till Haga. Vyn påverkas ej av förslaget.

Figur 16 Vy 6, Från Skanstorgets östra sida/Övre Husargatan (Bio Capitol). Skansen Kronans dominans i stadsbilden är fortsatt avläsbar från den öppna, bevarade torgytan i norr.

Förskolan i två våningar vid Skansbergets fot kommer att påverka avläsbarheten av bergets branta resning och hur det landar på marken betydligt i de nära vyerna. När betraktaren närmar sig Skansberget kommer volymen att skymma en stor del av bergets fot. Att förskolebyggnaden placerats bakom den nya kvartersbebyggelsen samt utformas som en förlängning av befintlig mur och anpassas något till bergets

resning, mildrar i viss mån den negativa påverkan. Effekten av förskolan innebär dock viss ytterligare negativ påverkan på läsbarheten av hur topografin nyttjats för den befästa stadens anläggningar och hur landskapet runt anläggningen skulle hållas fri från bebyggelse. Effekterna på upplevelsen av Skansen Kronan som en försvarsanläggning bedöms vara stora, medan effekterna på resterande delar av uttrycket *Den befästa staden* bedöms som obefintliga.

Sammantaget bedöms effekterna för riksintressets uttryck ge en ***måttlig negativ effekt***.

Uttryck för riksintresset: Byggnadstradition och stadsdelskaraktär

Göteborgska särdrag i stadsbilden. […] Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar. […] … den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. […] Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Det direkta mötet mellan olika stadsdelskaraktärer som idag finns vid torget blir svårare att uppfatta genom att de fria vyerna över torgytan mellan Haga och Kommendantsängen till stor del försvinner (vy 10-12) samt genom att vyn mot Haga från Kastellgatan (vy 13) till delar skyms. Det idag öppna stadsrummet bidrar till möjligheten att läsa av och förstå de olika utbyggnadsperioderna som finns tydligt avskilt representerade runt torget samt de boendes olika sociala förhållanden genom historien.

Figur 17 Vy Kastellgatan, befintlig situation. Hagas låga trähusbebyggelse från 1800-talet bildar fond.

Figur 18 Vy Kastellgatan, förslag. Den nya kvartersbebyggelsen skymmer Haga.

Den öppna torgytan i norr innebär att merparten av vyerna från Haga mot Annedal bibehålls. Den öppna platsen möjliggör även viss förståelse för försvarsanläggningens samband med stadsdelen Haga. Skanstorgets historiska utbredning försvinner men den öppna torgyta som sparas i norr medför att läsbarheten av 1600-talets förstad Hagas avslut mot söder, och dess möte med 1800-och 1900-talets utbyggnadsområden bibehålls i viss mån. Effekten blir att avläsbarheten av Göteborgs utbyggnad med särskiljande stadsdelskaraktärer olika tiders gestaltningsideal samt byggnadsskick under historien, bevaras i viss mån.

Sammantaget bedöms effekterna för riksintressets uttryck ge en ***liten-måttlig negativ effekt*** då de bedöms hamna i skarven mellan det som avses med liten negativ effekt respektive måttlig negativ effekt (se kapitel 3.3).

Uttryck för riksintresset: Stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen

Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdselteknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden […] De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. […] Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus. […] 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. […] Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.

Förskolebyggnadens inplacering vid den södra delen av bergets fot innebär att sambanden mellan 18- och 1900-talets stadsutbyggnad och den samtida omgestaltningen av Skansberget till parkmiljö påverkas i viss mån. Förskolegårdarnas placering längs med delar av Skansbergets slänt ökar den negativa effekten i och med påverkan på avläsbarheten av det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets parkanläggning och gestaltningsideal. Bergsparken kommer att förändra karaktär när ramper och terrasser tillkommer, lekredskap placeras i parken, nya växter planteras samt att barnens utemiljö kommer att omgärdas av stängsel. Samtidigt bevaras avläsbarheten i viss mån i och med att terrassering med kraftiga stenmurar, stentrappor och slingrande vägar runt förskolegården bevaras. Planförslaget medför vidare att bergsparken och Korsettfabrikens gemensamma motiv med stenmurar som förstärker Skansbergets tyngd och hur det landar på platsen intill torget förändras samt inte längre kan upplevas på håll från Övre Husargatan. I och med stadsstrukturens fragmentisering kommer inte längre berättelsen om olika sociala levnadsvillkor och olika stilideal under perioden vara lika tydligt avläsbar från Skanstorget då möjligheten att uppleva den lägre trähusbebyggelsen i Haga, Korsettfabriken och stenstadens fasader i Kommendantsängen försvåras av planförslaget.

Sammantaget bedöms effekterna för riksintressets uttryck ge en ***måttlig negativ effekt*** då planförslaget medför att kulturmiljövärden fragmentiseras eller skadas. Värden går delvis förlorade så att helheten inte kan uppfattas och den historiska läsbarheten reduceras.

8.2 Nollalternativ

8.2.1 Påverkan

Nollalternativet är en beskrivning av platsens utveckling och dess konsekvenser om detaljplanen inte antas.

Om detaljplanen för Skanstorget inte vinner laga kraft fortsätter nu gällande detaljplaner att gälla. För huvuddelen av området anges allmän plats gata och torg som markanvändning och den befintliga markparkeringen kommer ligga kvar såvida separata investeringsmedel tillsätts för att rusta upp platsen. Platsen förblir obebyggd och öppen.

Ingen ny bebyggelse får uppföras och som en konsekvens av detta kan därmed inga nya bostäder eller lokaler tillkomma området. Ingen ny förskola möjliggörs och bristen på förskolor i området kvarstår.

8.2.2 Effekt och konsekvens

Nollalternativet innebär inte någon påverkan på kulturmiljön, varken av tillfällig eller bestående karaktär. Därför bedöms inga effekter, varken positiva eller negativa, att uppstå.

8.3 Kumulativa effekter

Kumulativa effekter uppstår när flera olika effekter samverkar med varandra, i många fall genom att olika planerade åtgärder inom samma område ger effekter som tillsammans blir större än de enskilda effekterna var för sig, så kallade synergistiska effekter.

Av relevans för riksintresset Göteborgs innerstad bedöms den gällande planen för delar av stadsdelarna Haga och Kommendantsängen i Göteborg (1480K-II-3229) från 1969 vara. Gällande plan möjliggör för bostadsbebyggelse längs Skansbergets södra och västra delar, längs Risåsgatan och Kastellgatan, som idag till större delen är obebyggda undantaget en förskolebyggnad.

Om den gällande planens byggrätter bebyggs riskerar planförslaget tillsammans med gällande plan att kraftigt försvåra möjligheten att uppleva och förstå delar av det riksintressanta uttrycket *Den befästa staden* så som det uttolkats i kulturmiljöunderlaget. Planförslaget tillsammans med byggrätterna inom gällande plan innebär att stora delar av Skansberget bebyggs och skyms av bebyggelse. Skansberget kommer troligtvis att skymmas på närmare håll från både väster, söder och öster.

Stadsbyggnadsnämnden har fattat beslut 2024-05-21 om att starta detaljplaneläggning för skola på den södra delen av Skansberget. Planarbetet har inte påbörjats och konsekvenserna har därför inte ingått i denna bedömning.

8.4 Konsekvenser

8.4.1 Fornlämningar

Planförslaget innebär direkta och bestående effekter inom området för det befintliga Skanstorget, som utgör del av *fornlämning L1969:702*. Kulturlager har vid förundersökning visat sig innehålla lämningar av förhållandevis låg vetenskaplig kunskapspotential. Vad gäller *fornlämning L1969:634*, Skansen Kronan, blir påverkan indirekt och medför effekter avseende vyer mot befästningsanläggningen, som utgör en tydligt och upplevelsebar fornlämning i stadsbilden. Avseende bedömningen av båda fornlämningarna finns osäkerheter gällande bedömningen eftersom fornlämningsområden inte är avgränsade, samt att nya kunskaper kan komma fram vid en totalundersökning. Sammantaget bedöms effekten på fornlämningarna som <u>liten-måttligt negativ</u>

Då de berörda fornlämningarna bedöms ha <u>höga värden</u> bedöms den samlade konsekvenserna bli ***måttliga – stora negativa.***

8.4.2 Enskilda och statliga byggnadsminnen

Planförslaget innebär indirekta och bestående effekter för de enskilda byggnadsminnena i *kvarteret Grenadieren* i Haga samt det statliga byggnadsminnet *Skansen Kronan*. Effekterna består främst i att vyerna mot byggnadsminnena på avstånd, från Skanstorget och i dess närhet, begränsas och försvåras. Planförslaget innebär däremot ingen direkt påverkan och bedöms inte strida mot byggnadsminnenas skyddsföreskrifter.

Sammantaget bedöms effekten för de byggnadsminnesförklarade byggnaderna som <u>försumbar - liten negativ.</u>

Då de berörda byggnadsminnena bedömts ha höga värden bedöms de samlade konsekvenserna bli ***små - måttliga negativa.***

8.4.3 Särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmän plats

Planförslaget medför påverkan på tre bebyggelseområden utpekade i Göteborgs bevarandeprogram. För *Kommendantsängen 16:A och Västergatan-Skanstorget 17:B* är effekterna indirekta och består främst i att visuella samband begränsas eller bryts, vilket bland annat medför att Kommendantängens historiska avgränsning blir svårare att förstå samt att att Korsettfabrikens karaktäristiska, mönstermurade tegelfasad kommer att försvinna ur stadsbilden från Skanstorget och Övre Husargatan. Störst blir påverkan på området *Haga – Skansberget 15: A.* Förslagets effekter av att både Skanstorget samt Skansbergets fot bebyggs blir direkta och bestående. Planförslagets effekter innebär att läsbarheten av Skanstorget ursprungliga öppenhet, form och utbredning och kulturhistoriska sammanhang försvåras kraftigt. Förslaget medför även försämrad avläsbarhet av bergsparkens ursprungliga utbredning och gestaltning i och med anläggandet av förskolebyggnad och förskolegård. Påverkan på upplevelsen av Skansen Kronan blir indirekt och består i negativa effekter i form av begränsade vyer och förändrad upplevelse. Bebyggelsen på torget innebär att möjligheten att uppleva Skansen Kronan som ett blickfång i stadsbilden begränsas i det nära stadsrummet. Upplevelsen av skansanläggningen monumentalitet samt det historiska behovet av att hålla markerna omkring obebyggda av säkerhetsskäl, minskar. I de nära vyerna från torget kommer höjderna för det nya kvarteret att konkurrera med Skansen kronans toppspira. Själva förskolebyggnaden kommer att medföra påverkan på upplevelsen av bergets resning i de nära vyerna. Eftersom förskolebyggnaden är placerad i ett indraget läge bakom det planerade kvarteret, bibehålls dock fria, opåverkade siktlinjer från Skanstorget och Övre Husargatan. Gestaltningen av den nya kvartersbebyggelsen samt kvarvarande torgyta bedöms i stora drag som anpassad till de befintliga kulturvärdena i omgivningen. Men de direkta och bestående effekterna av att cirka halva torgytan bebyggs samt att vyer av försvarsanläggningen i sitt sammanhang på Skansberget minimeras, är trots detta tydligt negativa.

Avseende planförslagets effekter för bergsparken och Skanstorget inom bebyggelseområdet *Haga – Skansberget 15: A* kan risk föreligga för förvanskning av allmän plats såsom det beskrivs i PBL 8:13. Risk kan även föreligga för att planförslaget inte följer inriktningen i PBL 2 kap. 6§ om att bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Huruvida risk föreligger eller inte behöver utredas vidare. En definitiv bedömning har inte kunnat göras inom ramen för denna MKB då frågan kring bergparkens kvarvarande kulturhistoriska värden samt Skanstorgets kulturhistoriska värde inte utretts eller definierats i de underlag som tagits fram under planarbetet.

Sammantaget är den preliminära bedömningen att effekten för särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmän plats är måttliga negativa.

Då de särskilt värdefulla områdena bedömts ha höga värden bedöms de samlade konsekvenserna bli ***stora negativa***.

8.4.4 Riksintresse för kulturmiljövården

Sammantaget innebär förslaget att ca hälften av dagens öppna stadsrum vid Skanstorget bebyggs. En betydande del av de idag öppna vyerna mot Skansberget försvinner, men Skansen Kronan kan fortsatt avläsas tillsammans med Skansbergets branta topografi från cirka hälften av stadsrummet. Effekten blir att läsbarheten av Skansbergets roll som befästningens södra utpost, hur topografin nyttjats för den befästa stadens anläggningar och hur landskapet runt anläggningen skulle hållas fri från bebyggelse försvagas i det stadsrum där detta är som tydligast avläsbart idag.

Förskolebyggnaden innebär ytterligare liten negativ påverkan främst sett från det nära stadsrummet nedanför bergets fot, där den skymmer delar av bergets resning och topografi. Effekten innebär att möjligheten att avläsa hur topografin nyttjats för den befästa stadens anläggningar och hur landskapet runt anläggningen skulle hållas fri från bebyggelse minskar ytterligare. I och med den medvetna placeringen, skymd bakom kvartersbebyggelsen, utformad som en förlängning av befintlig stenmur, samt indragen placering, mildras den negativa effekten. Planförslaget medför ingen påverkan på övriga delar av uttrycket för befästningsstaden samt upplevelsen av Skansens Kronans dominans i stadsbilden sett från håll.

Då delar av torget bebyggs minskar även avläsbarheten av mötet mellan olika stadsdelskaraktärer samt 1800 och -1900-talets stadsbyggnad. Förskolebyggnad med förskolegård förlagd i parkmiljön på bergets sluttning förstärker denna negativa effekt. Uttrycken som påverkas negativt är tydligt avläsbara inom planområdet och dess direkta omgivning, men finns även representerade på andra ställen inom riksintresset.

Planförslaget bedöms ej överensstämma helt med Göteborgs stads vägledning för förhållningssätt att tillgodose riksintresset Göteborgs innerstad. I vägledningen står bland annat *”Det öppna stadsrummens betydelse för de visuella sammanhangen, läsbarhet och upplevelse av riksintressets uttryck ska inte underskattas*”, samt att *”Fästningsstadens berättelse ska värnas, lyftas och stärkas”*. (Göteborgs stad, 2021)

Sammantaget bedöms effekten för de riksintressanta uttrycken som <u>måttliga negativa.</u>

Då de riksintressanta uttrycken bedömts ha <u>stora värden</u> bedöms de samlade konsekvenserna bli ***stora negativa***.

8.5 Samlad konsekvensbedömning

Kulturhistoriskt värde/skydd	**Konsekvenser**
Fornlämningar	Måttliga – Stora negativa
Enskilda och statliga byggnadsminnen	Små - Måttliga negativa
Särskilt värdefulla bebyggelseområden	Stora negativa
Riksintresse för kulturmiljövården	Stora negativa
Sammantagen konsekvens	Måttliga – Stora negativa

De samlade konsekvenserna för kulturmiljön bedöms hamna i ett spann mellan måttliga och stora negativa konsekvenser. Detta då flera delaspekter hamnar i ett spann. Konsekvenserna beskrivs mer utförligt under respektive delaspekt.

8.6 Bedömning av risk för påtaglig skada

Den föreslagna kvartersbebyggelsen tillsammans med förskolebyggnaden vid Skansbergets fot innebär att <u>centrala riksintressanta egenskaper försvagas</u>. Bedömningen är <u>att egenskaperna inte försvinner eller förvanskas.</u> Att cirka hälften av Skanstorgets yta lämnas öppen innebär att läsbarheten av hur topografin historiskt nyttjats för den befästa stadens anläggningar bibehålls i stora delar av den befintliga, öppna torgytan i planområdet. I de långa vyerna är påverkan obefintlig eller minimal, såväl gällande Skansen Kronan som övriga delar av riksintresseuttrycket *Den befästa staden.* En förskola i två våningar som skymmer bergets fot och resning i de nära vyerna inom planområdet påverkar och försvagar ytterligare avläsbarheten av hur försvarsanläggningens nära omland skulle hållas fri från bebyggelse. Den negativa effekten mildras dock genom förskolans medvetet anpassade utformning och skymda placering. De riksintressanta uttrycken för *möte mellan olika stadsdelskaraktärer* samt *18- och 1900-talets stadsbyggande* påverkas också. Vad gäller den senare blir påverkan direkt i och med att en stor del av torget bebyggs samt att bergsparken omgestaltas. De <u>riksintressanta kulturhistoriska sammanhangen inom planområdet kommer fortsatt kunna läsas och</u>

upplevas, om än i begränsad utsträckning. De riksintressanta uttrycken finns vidare representerade i andra sammanhang och på andra platser inom riksintresset i form av till exempel bevarade delar av stadsbefästningarna, skansen Lejonet samt Exercisheden, stadsskvarter från 18- och 1900-talet samt olika typer av stadsdelskaraktärer.

Den sammantagna bedömningen är att planförslaget inte riskerar att orsaka påtaglig skada. Bedömningen innebär däremot att planförslaget orsakar skada på riksintresset.

Figur 19 Illustration från Handbok för kulturmiljövårdens riksintressen (RAÄ 2014) som visar skalan från att förstärka till att påtagligt skada ett riksintresse. Bilden visar hur planförslaget förhåller sig till gränsen för påtaglig skada. Det är Länsstyrelsen och/eller domstol som gör den slutliga bedömningen av planens påverkan på riksintresset Göteborgs innerstad.

9 Miljökvalitetsmål

9.1 Nationella miljömål

Detaljplanen har relaterats till de 16 nationella miljökvalitetsmål som riksdagen beslutat ska utgöra utgångspunkt för samhällets miljöarbete.

Miljömålen och deras relevans för detaljplanen redovisas i Tabell 9.1. Det miljömål som bedöms vara relevant för planförslaget är nummer 15. Övriga mål har antingen bedömts avgränsats redan i bedömningen av betydande miljöpåverkan eller avhandlas i planbeskrivningen snarare än denna miljökonsekvensbeskrivning.

Tabell 9.1. Sveriges 16 nationella miljökvalitetsmål. De som bedöms vara relevanta för aktuell detaljplan är fetmarkerade.

De nationella miljökvalitetsmålen			
1	Begränsad klimatpåverkan	9	Grundvatten av god kvalitet
2	Frisk luft	10	Hav i balans samt levande kust och skärgård
3	Bara naturlig försurning	11	Myllrande våtmarker
4	Giftfri miljö	12	Levande skogar
5	Skyddande ozonskikt	13	Ett rikt odlingslandskap
6	Säker strålmiljö	14	Storslagen fjällmiljö
7	Ingen övergödning	**15**	**God bebyggd miljö**
8	Levande sjöar och vattendrag	16	Ett rikt växt- och djurliv

9.2 Lokala miljömål

Göteborgs Stad har tagit fram ett miljö- och klimatprogram för Göteborgs Stad 2021–2030 vilket visar riktningen och är den gemensamma plattformen för stadens långsiktiga strategiska miljöarbete. Det ska även driva och öka takten i arbetet med en ekologiskt hållbar stad. Planen innehåller tre miljömål om naturen, klimatet och människan samt tolv delmål som fokuserar på Göteborgs Stads egen verksamhet och sju tvärgående strategier (Göteborgs Stad, 2021).

De tre målen i miljö- och klimatprogrammet är:

- **Göteborg har en hög biologisk mångfald**
  (kopplar till nationella miljökvalitetsmålen Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv).
- **Göteborgs klimatavtryck är nära noll**
  (kopplar till nationella miljökvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö och Ett rikt växt- och djurliv)
- **Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö**
  (kopplar till nationella miljökvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö och God bebyggd miljö)

De lokala miljömålen kopplar till de nationella miljökvalitetsmålen ovan, varför information om påverkan på relevant mål går att finna nedan.

Med hänsyn till att målet god bebyggd miljö kopplas till det tredje målet i klimat- och miljöprogrammet listas delmålen för människan nedan:

- Göteborgs stad minskar användning av skadliga ämnen
- Göteborgs stad säkrar en god luftkvalitet för göteborgarna
- Göteborgs stad säkrar en god ljudmiljö för göteborgarna
- Göteborgs stad säkrar tillgången till grönområden och nyttjar ekosystemtjänster

Det sista delmålet ovan syftar till ekosystemtjänster, där bland annat tillgång till kulturarv, inspiration, odling, mötesplatser, naturupplevelser och rekreation attribueras långtgående positiva effekter på folkhälsa och livskvalitet. För att nå delmålet behöver Göteborgs Stad bli bättre på att ”nyttja, bevara och utveckla ekosystemtjänster i planering, byggnation och förvaltning. Göteborgs Stad behöver också prioritera människors tillgång till grönytor. Utmaningen ligger i att samtidigt som vi bygger ut och förtätar staden, prioritera tillgång till grönområden med höga kvaliteter. För detta behöver Göteborgs Stad beräkna samhällskostnader kopplat till människors hälsa och välbefinnande i tidigt planskede och inkludera de nyttor ekosystemtjänster kan bidra med för maximal samhällsnytta.” Indikationer och målvärden för delmål fyra fokuserar på andelen förskolegårdar med en grönytefaktor som är högre än 0,45 och andel invånare med tillgång till grönområde större än 0,2 hektar inom 300 meter.

Aktuellt planförslag har bland annat tagit hänsyn till de kulturvärden som finns i planområdet idag, men riskerar även att påverka andra delar av aktuellt delmål, såsom tillgång till grönområden och till viss del nyttjande av kulturvärden. Påverkan på det miljökvalitetsmål som bedömts relevant för planförslaget beskrivs i tabell 15.2.

9.3 Påverkan på miljökvalitetsmål

I tabellen nedan beskrivs den påverkan på miljökvalitetsmålen som ett genomförande av planförslaget kan antas medföra. Bedömningarna har gjorts med förutsättningen att de skadeförebyggande åtgärder som omnämns i denna MKB vidtas. Bedömningen gäller främst det lokalt begränsade planområdet och dess närmaste omgivning. Vad gäller planens effekter i relation till respektive miljökvalitetsmål innebär minustecken att planens genomförande medverkar till att målet blir svårare att uppnå, plustecken att det blir lättare.

Tabell 9.2. Bedömning av relevans till miljökvalitetsmålen.

Nr	Miljökvalitetsmål	Positiv (+) eller negativ (-) påverkan	Detaljplanens inverkan på miljökvalitetsmålen
15	God bebyggd miljö	+/-	Planförslaget innebär att utbyggnad av bostäder och förskola sker i närheten av befintlig bebyggelse, varvid marken utnyttjas på ett mer effektivt sätt och förtätning av staden i enlighet med översiktsplanen sker. Planförslaget anses överlag vara förenligt med intentionerna i översiktsplanen, inom vilka planområdets markanvändning klassas som blandad bebyggelse och planområdet ligger inom den så kallade ”stadskärnan”, där nybyggnation i första hand ska ske på redan ianspråktagen mark. Planförslaget stämmer dock inte överens med översiktsplanens intentioner för Skansparken ”Byggande och ianspråktagande för andra ändamål än parkrelaterade ska inte tillåtas”, och strider vidare mot skrivningen att levande stadskärnor ”inte bara består av byggnader” utan även av ”offentliga rum för olika behov”. I detta sammanhang nämns Skanstorget som en plats med outnyttjad potential. Då planförslaget bedöms påverka kulturmiljön och stadsbilden genom att ett historiskt torg delvis tas i anspråk för bostäder, del av park omvandlas till förskola samt påverkan av vyer och visuella samband som begränsar upplevelse och förståelse för Skansen Kronan som historisk befästningsanläggning samt olika stadsdelskaraktärer och 1800 och -1900-talets stadsbyggnad bedöms planförslaget även innebära påverkan på miljökvalitetsmålet i negativ riktning.

10 Förslag på åtgärder för att minska betydande negativa miljöeffekter

Göteborgs stad arbetar med kompensationsåtgärder för ekosystemtjänster i plan- och exploateringsprojekt. Kompensationsåtgärder innebär att funktioner och värden som går förlorade vid exploatering kompenseras. Vid exploatering är målet att i första hand undvika eller minimera påverkan, genom skyddsåtgärder. Om detta inte är möjligt ska kompensation användas för att återskapa värdet i närområdet eller ersättas på annan plats eller av annat värde. Göteborgs stad föreslår följande kompensationsåtgärder för kulturhistoriska värden i planbeskrivningen:

- Gallring och underhåll av parken i vyerna mot Skansen Kronan.
- Val av markbeläggning som stärker det historiska torget. Viktigt att beakta detta och stämma av med antikvarie i detaljprojekteringen för att säkra att kulturmiljövärdena beaktas och kompenseras.
- Iordningställandet av det nya Skanstorget. I samband med att ett nytt torg byggs på platsen bedöms vissa ekosystemtjänster kunna kompenseras på platsen. Exempel på åtgärder för dessa är begränsning av träd på torget, vilket regleras med planbestämmelse på östra delen av torget samt utmed södra gatan.
- Behålla befintlig entrés utformning och formspråk av muren upp till Skansen Kronan i söder. Säkerställs med planbestämmelse.

Kompensationsåtgärderna utgör bra förslag för att mildra de negativa effekter som detaljplanen åsamkar på platsens kulturhistoriska värden. Vid sidan av kommunens förslag ovan föreslås nedanstående rekommendationer.

- För att säkra att förskolegård längs med Skansbergets slänt, placeras och utformas diskret i förhållande till stenmur, terrasseringar, staket, lekanordningar, belysning etc samt övriga befintliga värden i parken tas en trädgårdshistorisk utredning fram.
- Som underlag för idéer kring användande av markbeläggning för av öka läsbarheten av det historiska Skanstorgets utbredning, användning eller gestaltning tas en fördjupad kulturmiljöutredning fram.
- För att möjliggöra en rättvisande bedömning av planförslagets effekter och konsekvenser för de kulturhistoriska värden som pekats ut i Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande tas fram, där så väl Skanstorgets som bergsparkens karaktärsdrag och kulturhistoriska värde beskrivs.
- Detaljplanens yttre gräns i väster inkräktar i vissa delar av parken i den lagskyddade fornlämningen L1969:634. För att undvika ingrepp i fornlämningen vid till exempel anläggande av omgärdande stängsel till förskolegård, bör plangränsen korrigeras. Länsstyrelsen kan även komma att besluta om ett fornlämningsområde som är större än själva fornlämningen, vilket skulle innebära att även åtgärderna vid anläggandet av själva förskolan och förskolegården blir tillståndspliktiga.
- Detaljplanen tillåter, i jämförelse med omgivande bebyggelse, förhållandevis stora takkupor. Det nya kvarterets taklandskap riskerar med anledning av detta att få en för omgivningen främmande karaktär, som framförallt kvälls- och nattetid kommer sticka ut de då upplysta takkuporna kommer att upplevas som en extra våning, istället för tak. Det vore positivt om detaljplanen ändras för att styra utformning av takkupor mer anpassade till omgivningens karaktär.

Figur 20 Äldre inslag i form av bland annat dekorativa gjutjärnsräcken i bergsparken.

11 Källförteckning

Göteborgs stad. (1968). *Ändring av stadsplanen för delar av stadsdelarna Haga och Kommendantsängen i Göteborg (8 kv. Skansen m.m).*

Göteborgs stad. (1999). *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. Del 1.* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret .

Göteborgs stad. (2010). *Skanstorget - ett kulturmiljöunderlag.* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Göteborgs Stad. (2021). *Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030.*

Göteborgs stad. (2021). *Vägledning för riksintressen för kulturmiljövården.* Göteborgs stad.

Göteborgs stad. (2022). *Skanstorget - kulturmiljöunderlag .* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Göteborgs stad. (den 25 04 2022). *Översiktsplan för Göteborg.* Göteborg. Hämtat från Göteborgs stad.

Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län. (1986). *Byggnadsminnesförklaring av Haga 20:20 (Grenadieren), Skolgatan 28 - Skanstorget 15 - 17, Göteobrgs kommun.*

Länsstyrelsen i Västra Götalands län. (2021-05-10). *Länsstyrelsens planeringsbesked enligt 5 kap. 10 f § Plan- och bygglagen.*

Okidoki. (2024). *Skanstorget - Vypunktsanalys.*

Regeringen. (2007). *Fastställande av skyddsföreskrifter för det statliga byggnadsminnet Skansen Kronan, Götebprgs kommun, Västra Götalands län.* Kulturdepartementet.

Riksantikvarieämbetet. (2014). *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken: Handbok.* Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Riksantikvarieämbetet. (2015). *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval.*

Riksantikvarieämbetet. (2024). *Riksintressen för kulturmiljövården – Västra Götalands län (O).* Riksantikvarieämbetet.

Stadsbyggnadsförvaltningen. (2024). *Detaljplan för bostäder och förskola m.m. vid Skanstorget inom stadsdelen Haga.*

Thörnqvist, J. (2023). *Skanstorget och sluttningarna kring Skansberget, Arkeologisk rapport från Göteborgs stadsmuseum.* 2023:12 ISSN 1651-7636.